

vartija

ihminen – usko – kulttuuri

Kirkon julkinen kuva

2 | 2018



Sisältö

Pääkirjoitus.....	59
--------------------------	-----------

Matti Myllykoski

Miksi kirkko etsii itseään hyvän tekemisestä?.....	64
---	-----------

Salla Ranta

Rakas, me emme puhu enää toisillemme – Kirkon ja sen jäsenten väljähtynyt avioliitto.....	69
--	-----------

Samuli Suonpää

Puhuvat päät ja kirkon julkinen kuva.....	82
--	-----------

Heidi Zitting

Hyväksikäyttötapaukset ja katolisen kirkon julkinen kuva.....	90
--	-----------

Mikko Ketola

Reformaatio

500+1.....	101
-------------------	------------

Matti Heiliö

Uhkaako katolinen salaliitto luterilaista Suomea?.....	105
---	------------

Stimulus



Ubi bene ibi ecclesia

Joskus – tai oikeastaan monesti – on tullut mieleeni, että kansankirkollamme on kömpelö nimi. Minusta sen pitäisi mieluummin olla joko Suomen evankelinen kirkko tai Suomen luterilainen kirkko kuin Suomen evankelis-luterilainen kirkko – tai vaikkapa vain Ruotsin mallia seuraten Suomen kirkko. Nykyinen kirkon nimi halunnee sanoa, että kirkko on evankelinen kuten monet muutkin reformaation aikana ja sen jälkeen syntyneet protestanttiset kirkot, mutta se on kuitenkin erityisessä mielessä luterilainen, koska se tunnustaa Martin (tai tuttavallisesti Martti vaan) Lutherin ja hänen uskollisten seuraajiensa oppeja. Mutta kuinka luterilaisia tai Lutherin oppien kannattajia me 2000-luvun suomalaiset kirkon papit ja muut jäsenet oikeasti olemme?

Jos Martin Luther tai joku 1600-luvun gnesioluterilaisista tulisi tänne yhteiskuntamme ja kirkkomme elämänmenoa katsomaan, hän kauhistuisi meitä kaikkia – siis kaikkia eikä ainoastaan homoseksuaalien kansalaisoikeuksien puolustajia tai vaikkapa historialliselle raamattukritiikille periksi antaneita. Lutherille ei kelpaisi demokratia, ei lehdistön vapaus, ei lepsu kirkollinen kurinpito, ei naisten tasa-arvo eikä mikään muukaan valistuksen jälkeinen luopioliike pois puhtaasta evankeliumin opista. Luther ei suostuisi ymmärtämään meitä, jos sanoisimme hänelle, että syntiiä ja armoahan me julistamme, perustamme kaiken Raamatun sanaan ja jaamme vielä sakramentitkin ihan oikein. Taitaisi Martti pahasti suutahtaa, jos

julkenisimme arvostella hänelle hänen juutalaisvastaisia kirjoituksiaan ja väittää, että juutalaisvastaisuus on jättänyt kamalat jäljet Saksan evankelisen kirkon ja vähän muidenkin kirkkojen historiaan.

Muistan joskus arkkipiispa Mikko Juvan sanoneen, että kirkollamme on hyvä oppi mutta huono käytäntö. Muistan myös kaikkien kirkossa nyökytelleen hiljaisesti näiden viisaiden sanojen edessä. Jotakin totta tuossa ajatuksessa täytyy olla: huonoja ja syntisiä me kristityt monessa asiassa olemme, ja me kaikki tarvitsemme synnin ja armon saarnaa. Mutta entäpä jos joku rohkenisi väittää päinvastaista – että kirkolla hyvä käytäntö, mutta huono oppi? Entä jos joku menisi sanomaan, että kirkko julistaa jo vuosisatoja sitten vanhentuneita käsityksiä Raamatun synnystä ja arvovallasta, ihmisen paikasta maailmankaikkeudessa ja vaikkapa hänen seksuaalisuudestaan? Entä jos joku sanoisi, että kirkko on tehnyt kaikkensa modernisoituakseen, että sen työntekijät seuraavat vilpittömästi aikaansa ja ovat samalla uskollisia kirkolle ja sen sanomalle? Sellainen ihminen vaikuttaisi sanovan, että kirkon ja kristinuskon täytyy muuttua tai kuolla; että kaikki temput on tehty ja kaikki konstit kokeiltu. Hän näyttäisi sanovan, että kansankirkolle on tullut seinä vastaan, se on maalannut itsensä nurkkaan ja sitä odottaa elintilan hiipuminen – tasaisen varma ja välillä hälyttäväkin jäsenmäärän lasku sekä sitä seuraava vieläkin vääjäämättömämpi veroeurojen hupeneminen. Hyvät neuvot olisivat jo nyt enemmän kuin tarpeen. Niitä ei taideta enää saada työryhmiä ja komiteoita perustamalla, asiantuntijoita kuulemalla tai – kaikista vähiten – konsultteja palkkaamalla.

Jeesuksen lauselmia on halki historian tulkittu monella, mutta aina tulkitsijan tarpeisiin sopivalla tavalla. Jos kirkon tilannetta pohtiessa unohdetaan valtapoliittinen realismi tai mikä tahansa reaalipoliittinen käsitys vallasta, mitähän nämä Jeesuksen opetukset mahtaisivat merkitä kirkolle:

”Jos joku tahtoo kulkea minun jäljessäni, hän kieltäköön itsensä, ottakoon ristinsä ja seuratkoon minua. Sillä se, joka tahtoo pelastaa elämänsä, kadottaa sen, mutta joka elämänsä minun tähteni kadottaa, on sen löytävä. Mitä hyödyttää ihmistä, jos hän

voittaa omakseen koko maailman mutta menettää sielunsa? Millä ihminen voi ostaa sielunsa takaisin?” (Matt. 16:24-26).

Halki kristikunnan historian on *ad nauseam* – riesaksi asti – kuultu ristin tien retoriikkaa käytettävän siihen, että kirkko tai sen jäsenet tekevät itsensä marttyyriksi ja uhriksi. Se ei ole hyvä tulkinta Jeesuksen sanoista. Jeesus ei ymmärtänyt ihmisten kaunaisesta vallanhalusta mitään, koska hän odotti hyvin pian tulevaa Jumalan valtakuntaa, jossa pienin on suurin ja viimeiset tulevat ensimmäisiksi. Kirkko on odottanut Jumalan valtakuntaa kohta 2000 vuotta; se ei tullut ”pian” kuten Jeesus ja hänen ensimmäiset seuraajansa uskoivat. Riippumatta siitä, uskooko piispa, pappi tai maallikko sielunsa syövereissä valtakunnan joskus jossain muodossa tulevan, hän voi pohtia asennettaan elämään ja kirkkoonsa Jeesuksen julistaman valtakunnan valossa.

Erilaisissa ryhmäkunnissa kirkon sisällä Jeesuksen sanoja ristin tiestä on tulkittu ja tulkitaan lahkolaisesti. Harvat ja valitut kokoontuvat yhteen ja saavat kuulla, että te olette tosi kirkko, mutta nuo tuolla ulkopuolella eivät siihen kuulu, koska he uskovat väärin. Sellainen on hurskasta itsepetosta, toisten ihmisten kristillisyyden mittaamista omalla kapealla käsityksellään elämästä, ihmisyydestä ja kristillisyydestä. Sellainen ei ole koskaan lisännyt oikeiksi Jeesuksen seuraajiksi julistautuneiden hengellistä hyvinvointia, pikemminkin päinvastoin. Hengellinen elämä tarvitsee oman tilan vaan ei valtaa toisiin ihmisiin.

Tuntuu siltä, kuin kirkko(mme) ei pohjimmiltaan koskaan olisi oppinut olemaan demokratia, vaikka kansanvaltaisen ajattelun synnystä on satoja vuosia. Virallisesti asiat menevät kuten enemmistö päättää. Reilua peliä ja kristillisyyttä on, että vähemmistöillä on oma elintilansa, koska jokainen ihminen kirkossa on hengellinen ihminen, kaikki yhtä kristittyjä. Hengellisessä kirkossa ei tarvitse langeta orjamoraaliin; kenenkään ei tarvitse katsoa kaunaisesti siihen, jolla on tuntuisi olevan ”liikaa” valtaa, koska jokaiselle on tärkeintä kirkko hengellisenä kotina, jossa on sekä yhteisiä että intiimejä tiloja. Viimeisellä tuomiolla Jeesus ei – ainakaan

evankeliumien mukaan – kysy, kuinka ahkerasti itse kukin on taistellut totuuden – siis oman totuutensa – puolesta toisten ihmisten valhetta vastaan.

Jos kirkko haluaa ottaa ristinsä ja seurata Jeesusta, sen pitää kadottaa asemansa ja valtansa. Tämä ei tarkoita sitä, että kirkon pitäisi instituutiona ajaa itsensä alas tai mitätöidä itsensä. Sen sijaan Suomen kirkon pitää suhtautua tilanteeseensa arkisesti ja todellisuudentajuisesti. Sen pitää huomata, että kirkon ykseys on ontouttaan kolisevan juhlapuheen ulkopuolella maallinen ja poliittinen illuusio. Kirkon pitää ennen kaikkea nähdä, että sillä ei ole yhtä kirkkokansaa vaan suuri kirjo jäseniä joka lähtöön. Kirkko ei ole kansankirkko siksi, että Suomessa olisi yksi kansa ja yksi kirkko vaan siksi, että yhdessä kirkossa on monenlaista kansaa.

Mitä siitä seuraisi käytännössä?

Joku pappi haluaa Suomen lakia seuraten vihkiä homopareja. Vihkiköön. Joku toinen pappi ei missään tapauksessa halua vihkiä homopareja. Olkoon vihkimättä.

Jotkut haluavat vanhaluterilaisen messun, jossa miespappi jakaa ehtoollisen. He saakoon sellaisen. Jokainen ryhmä saakoon messunsa. Päivätolkulla tyhjillään olevissa kirkoissa on tarjolla sekä tilaa että aikaa kaikille. Silloin ei tarvita hengellisen elämän vääristämistä itseriittoisiksi manifestaatioiksi tämän puolesta ja tuota vastaan.

Jokainen pappi julistakoon evankeliumia omantuntonsa mukaan, itselleen rehellisenä ja omana itsenään läsnä olevana. Papistossa pelätään liikaa ja turhaan sitä, että mitähän muutkin ajattelevat. Maallikot olkoon kirkossa läsnä omine ajatuksineen ja tunteineen välittämättä siitä, millaisia toiset ovat ja mitä he muista ajattelevat. Kun jokainen on oma itsensä, kaikkien on parempi olla. Olen tavannut lukuisia kirkon työntekijöitä, jotka kukin omalla tavallaan viestittävät, että jonkinlainen tähän liittyvä ongelma on olemassa. Toisinaan näen myös sellaista kirkollista elämää, jossa kirkon sanomasta kasvaa spontaanisti – selittelemättä ja pakottamatta – iloa ja vapautta.

Tasaiseen tahtiin piispoilta kysytään missä tahansa mediassa, mikä on kirkon linja siinä, tässä tai tuossa kiperässä asiassa. Silloin on kelvotonta, jopa kohtalokasta, jos haastettu piispa kuvittelee vaikeissa kysymyksissä itse edustavansa kirkon ääntä ja puhuu kuin toisella tavalla ajattelevia ei olisi olemassakaan. Sen sijaan ylipaimen voi kertoa rehellisesti ja avoimesti, miten monenlaisia ihmisiä – Kristuksen seuraajia – kirkossa on. Sitten hän voi eritellä vaikkapa piispojen erilaisia näkemyksiä ja kertoa myös oman mielipiteensä. Kerrassaan upeaa olisi, jos piispa kykenisi esiintymään luontevasti aivan omana itsenään eikä asiantuntijana, joka ulkoistavasti esittelee yhtä illusorista kirkon kantaa ja pahan paikan tullen kiemurtelee kykenemättä antamaan selviä vastauksia.

Kaikki tämä yhdellä lauseella: missä hyvin, siellä kirkko.

Matti Myllykoski

Miksi kirkko etsii itseään hyvän tekemisestä?

Salla Ranta

Kirkko on kuin intohimonsa kadottanut aviopuoliso, joka näkee vierellään hyvän arjen luotettavan puurtajan. Jotakin tällaista toimittaja **Samuli Suonpää** hahmotteli, kun häneltä kysyttiin kirkon maineesta. Suonpään mielestä kirkko etsii ydintään hyvän tekemisestä ja eettisistä hankkeista, mutta ei enää perusasiasta.

Vartija-lehden järjestämä paneeli kirkon julkisuuskuvasta pidettiin toukokuussa. Suonpään luonnehdinta kuultiin, kun puheenjohtaja Matti Myllykoski pyysi aluksi keskustelijoita kuvaamaan kirkon yleistä tolaa. Paneelissa olivat mukana Suonpään lisäksi piispainkokouksen pääsihteeri **Jyri Komulainen**, kehittämiskonsultti **Karoliina Nivari** ja pastori **Heidi Zitting**.

Kirkon käsitys itsestään ja julkisuuskuva ovat mielenkiintoinen pari. Toisaalta ne ovat ehkä erkaantuneet toisistaan sen jälkeen kun kirkko ajautui uskonnollisine ilmauksineen, rituaaleineen ja kertomuksineen suomalaisen tapakulttuurin laidalle. Näin on tapahtunut lähinnä kaupungeissa. Toisaalta ihmiset muodostavat nykyisin käsityksensä kirkosta ja sen asiasta median kautta ja saatu kuva maustaa puolestaan kirkon omakuvaa: toimintaa yritetään suunnitella niin, että ihmisten mielikuvia voitaisiin muuttaa tiettyyn suuntaan. Tämä kierre oli jonkinlaisena erottelemattomana taustatekijänä mukana keskustelussa. Kukaan keskustelijoista ei voimakkaasti ottanut kantaa siihen, minkä painoarvon tai merkityksen julkisuuskuva ylipäänsä ansaitsee.

Kristuksen puuhakas puoliso ja kaikkien yhteinen äiti

Yksi asia on tutkimusten mukaan selvä: kirkon yleisesti arvostetuin puoli on vanhan avioliiton tapaan hyvän tekeminen. Kriittisten uskonnollisten äänien mukaan tämä on huono tai kummallinen suunta. Suonpää ei kuitenkaan nimennyt kirkon perusasiaksi evankeliumia tai uskonkappaleita, jotka usein asetetaan hyvän tekemisen kilpailijaksi kirkon omassa identiteetissä. Hän jatkoi avioliittoanalogiaa sanoen, että kirkko ei enää etsi itseään intohimoisesta rakkaudesta.

Avioliitto-kuva on varsin hauska siksi, että kirkko on vanhastaan kutsunut itseään Kristuksen puolisoiksi. Perhesuhteiden kielellä kirkko on siinä mielessä tanakasti suomalaisten mielissä aina, kun asiat ovat huonosti: siltä pyydetään ja odotetaan apua, tukea ja lempeyttä, mutta se myös on syypää moniin ongelmiimme, kuten suvaitsemattomuuteen, synkkyyteen, ahdasmielisyyteen ja työnarkomaniaan. Varmaa on myös se, että kirkko on kaikkien mielestä vähän viallinen. Sitä saa ja voi arvostella monesta suunnasta eikä se pane pahakseen, vaan kuuntelee kiltisti.

Hengellisiä valintoja on tehty vasta muutama vuosikymmen

Pastori Heidi Zitting kertoi tehneensä paneelikeskusteluun valmistautuessaan kokeen omassa ystäväpiirissään ja kysynyt kirkkopassiivisilta ystäviltään mielikuvia. Kirkko on niissä konservatiivinen, vanhoillinen, rituaaliriippuvainen ja myönteistä siinä on ihmisarvon puolustaminen kovana aikana. ”Emme ole onnistuneet puhumaan henkisyydestä. Tämän joudumme myöntämään, koska ihmiset kääntyvät new agen puoleen. Kastetta ja muita mysteerejä ei ole osattu pukea sanoiksi ja luterilaisuudesta puuttuu kokemukseellisuus”, Zitting pohti.

Ihmiset valitsevat hengellisyytensä muodot itse ja tekevät sen suhteen aktiivisia valintoja. Kirkko on Suonpään mukaan siihen nähden yhä aivan valtavan kokoinen, totesi toimittaja Suonpää. ”Koko kysymys kirkon sanoman tai sanomisen

onnistumisesta on ollut olemassa vasta uskonnonvapauden ajan”, hän sanoi.

Suonpään mukaan kirkkoonkuulumisluvut ovat ”pohjoiskorealaista” tasoa. ”Kirkon jäsenkäppyrät huolestuttavat, vaikka missään länsimaisessa demokratiassa eivät ihmiset tässä mittakaavassa kuulu yhteen uskonnolliseen yhteisöön”, hän totesi.

Viestintäkonsultti Karoliina Nivari katselee työkseen asiaa siitä näkökulmasta, miten kirkko näkyy siellä, missä ihmiset mielikuvia rakentavat: somessa. ”Esimerkiksi Youtube on nuorten hakukone netissä. Kirkon toimintaympäristö on muuttunut, mutta kirkko ei niinkään”, hän sanoi.

Jyri Komulainen näki muutoksen tapahtuneen oman elämänsä aikana: ”Maa jossa kasvoin, oli kristillinen. 1980-luku oli aatteettomin historian aika, jolloin sekularisaatio todella vaikutti. Silloin ei ylipäänsä ollut aatteita tai ideologioita ja kirkon naispappeus toteutui siinä kohdassa. Samoin new age tuli Suomeen laajassa mielessä samalla vuosikymmenellä.” Komulainen totesi, että kirkko muistuttaa yhteiskunnassa Kansaneläkelaitosta, jonka palveluja käytetään, mutta josta ei etsitä itsensä kehittämisen välineitä. Self help ja uushenkisyys on tullut markkinoille tarjoamaan ihmisille henkisyyttä. Toisaalta voisi ajatella, että kirkko pyrkii auttamaan niitä, joille myös Kela on välttämätön. Sairaalat, vankilat, kriisissä olevat perheet ja yhteisöt sekä koululaiset, lapset ja vanhukset nauttivat laajasti kirkon ammattimaisesta avusta, mutta tästä ei tehdä suuria otsikoita.

Luterilaisuudesta puuttuu profeetallisuus

Suonpään mukaan kirkko markkinoi tehokkaasti tekemäänsä hyvää, muttei sisältöään. Zittingin mukaan hyvän tekeminen ja sisältö ovat sisäkkäin eikä niitä voi erottaa toisistaan. Kirkossa on hänen mukaansa Pyhä Henki. Mutta puheenjohtajana toiminut Myllykoski teki kiperän kysymyksen panelisteille: näkyykö se Henki kirkon ihmisissä?

Ensin pitäisi tietää, keitä ovat kirkon ihmiset. Zittingin mukaan kirkon ääni on yhä liiaksi puhuvien päiden, kuten piispojen lausuntojen varassa. Nivarin mukaan kirkko on viestintänsä kanssa legitimititeetikriisissä: kirkon arvot eivät ole sen jäsenten arvoja eikä oikein tiedetä, kuka voi puhua kirkon suulla. Nivarin mukaan on suuri puute siinä, ettei tavallisilla seurakuntalaisilla ole kirkon toimintaan sisäänrakennettua tilaa puhua julkisesti.

Komulaisen mielestä kirkossa pohditaan yleisesti aivan liikaa itseä, siis sitä, mitä on kirkko. ”Kirkko on ainoastaan Jumalan valtakunnan edustaja. Nykyinen suunta, kehitys kohti verkostomuotoista yhteiskuntaa voisi johtaa myös verkostomaiseen, ihan uudensuomalaiseen kirkko-oppiin. Sehän sopisi oikein hyvin Paavalin näkemykseen”, hän mietti. Suonpään mukaan suurimmalle osalle suomalaisista tärkeintä kirkossa on se, mitä joskus kutsutaan sijaisuskonnollisuudeksi: siellä joku uskoo ja suorittaa rituaaleja. ”Ihmisille on tärkeä ajatus, että joku sinne menee ja sytyttää kynttilät. Ajatus siitä, että edes papit uskovat, on ihmisille tärkeä”, hän sanoi.

Komulaisen mukaan Suomen evankelisluterilaisen kirkon suurin vaara on paternalismi – se että joku ylhäältä päin puhuu hengellisistä asioista. Diakonisen, ihmisiä auttavan ja palvelevan asenteen sijaan pitäisi löytää profeettallinen näky tehtävästä. Komulaisen mukaan Lutherin ajan säätyoppi on uinut reformaation teologian sisällä kirkkoon ja aiheuttaa yhä sitä, ettemme osaa lukea Raamattua yhteiskunnallisella otteella. Hän uskoi, että maailmanlaaja vapautuksen teologinen kristillinen tietoisuus olisi tila, johon voisimme kirkkoa päivittää ja verrata. Suonpää oli kirkon yhteiskunnallisten mahdollisuuksien suhteen selvästi pessimistisempi. ”Vapautuksen teologia ei ole ollut vallankumousvoima vaan tapa yrittää saada kristinusko mahtumaan nykyaikaan”, hän sanoi.

Yleisössä virisi keskustelua, jossa pidettiin auttamista kirkon vanhimpana ja olennaisimpana tehtävänä. Joku kysyi, mihin kirkkoa tarvitaan, kun yhteiskunta kehittyi pitämään huolta koulutuksesta, terveydenhoidosta ja turvallisuudesta. Voisi tietenkin kysyä, tarvitaanko sitä nyt siinä tapauksessa menneitä vuosikymmeniä enemmän, kun yhteiskunnan huolenpito alkaa olla epäluotettavaa.

Ulkokehällä olevat uutena auttamisen kohteena

Siinä missä kirkon hyväntekeminen, auttava ja palveleva asenne nousi keskustelussa keskeiseksi kirkon tunnusmerkiksi ja ihmisten arvostuksen kohteeksi, siinä nähtiin myös ongelmia. Kun autetaan, syntyy auttajan ja autettavan väliset roolit. Niistä käsin toinen on aina riippuvainen toisesta ja toinen toisen yläpuolella. Suonpään mukaan kirkon yksi ongelma on siinä, että se jakaa ihmisiä auttajiin ja autettaviin.

Viime vuosikymmeninä on alettu puhua myös uudesta vähäosaisten ryhmästä: irrallisista, ulkokehällä olevista, ulkopuolisista. Tämä ryhmä koostuu etenkin kaupunkilaisista nuorista aikuisista, joille kirkko on yhdentekevä. Siitä alettiin puhua, kun kirkossa tehtiin asiakastutkimuksia. Ongelma on siinä, että osittain puhumme ihmisistä, jotka eivät tiedä mitä ihmettä he kirkolla tekisivät. Mutta se tulee varmasti olemaan kirkolle sekä identiteetin että imagon kannalta vahingollista, jos se puhuu ihmisistä alentuvasti.

”Kirkossa aina jauhetaan, että ihmiset ovat kiinnostuneita vääristä asioita, erityisesti toimittajat”, toimittaja Suonpää totesi. ”Se johtuu siitä, että kaikesta muusta kuin hengellisyydestä kirkko osaa puhua. Hengellisyydestä taas on vaikea puhua, koska pelkäämme vääraoppisuutta. Eikö opin tehtävä ole alusta saakka ollut kuvata sitä, mihin uskomme? Sen sijaan että uskontunnustus olisi iloinen asia, se on kuitenkin vaatimuslista. Oppi kahlitsee. Sen sijaan sitten puhutaan mieluummin ympäristöpalkinnoista tai ruokajakeluista, joista on helpompi puhua.”

Rakas, me emme puhu enää toisillemme: Kirkon ja sen jäsenten väljähtynyt avioliitto Samuli Suonpää

Kirkon ja sen jäsenten liitto rakoilee ja tämä on se ongelma, jota kirkon viestinnässä jatkuvasti yritetään ratkaista. Miten sytyttää sammunut liekki, kadonnut ihastus. Miten saada liitto toimimaan?

Kirkon ja sen jäsenen avioliitto

Suomalaisista avioliitoista lähes puolet päättyy eroon. Se on yllättävän lähellä sitä tosiasiaa, että nykyisellä vauhdilla myös puolet kirkon ja seurakuntalaisten liitoista, kirkon jäsenyyksistä, päättyy ennen aikojaan. Jo yli kymmenen vuoden ajan on kirkosta lähdetty useammin eron kuin kuoleman kautta. Kirkon ja sen jäsenten avioliitto voi huonosti.

Kun avioliittojen tilasta puhutaan, kutsutaan paikalle perheterapeutit ja parisuhdeneuvojat. Väestöliitto markkinoi lehtiin juttuja parisuhdevinkeistä ja seksileluista. Pariskuntia kannustetaan puhumaan toisilleen enemmän, hoitamaan parisuhdettaan ja selvittämään, mitä toisiltaan haluavat. Mikä tuntuu kumppanistasi hyvältä? Miten osaisit ottaa kumppanisi tunteet huomioon?

Kirkossa huolta jäsenkäppyröistä puretaan markkinoinnilla ja kastekampanjoilla. Pyhä avioliittokin on valjastettu kirkon jäsenmarkkinoinnin välineeksi. Markkinoidaan kirkkohäitä, sillä kirkollinen vihkiminen edellyttää kirkon jäsenyyttä. Kun parisuhdetyössä yritetään puuttua parisuhteen ongelmiin, saada nykyinen parisuhde toimimaan, jäsentilastot kirkossa saavat sen ensisijaisesti etsimään uusia

jäseniä. Sen sijaan, että paimen lähtisi laumasta karanneen perään tai edes kysyisi, minne matka, kirkon paimenet jättävät lauman oman onnensa nojaan ja lähtevät etsimään uusia karitsoja. Se on täsmälleen sama, kuin jos perheterapeutit unohtaisivat olemassa olevien parisuhteiden hoitamisen ja keskittyisivät myymään avioliiton ideaa uusille pareille, uutta avioliittoa nyt eroamista harkitseville. Kirkossa keskustelu jäsenmäärästä peittää alleen jäsenyyden laatuun ja luonteeseen liittyvät huolet. Kirkon ja sen jäsenen liitto muistuttaa väljähtynyttä avioliittoa. Rakkaus on loppunut. Tämä on kulissiavioliitto, jossa ollaan tarkoituksenmukaisuussyistä, vaikka intohimosta ei enää ole tietoaakaan. Liittoa jatketaan, kun ei osata ja uskalleta sitä päättääkään. Monelle syy on lapsissa. Ehkä lasten takia vielä jaksetaan yrittää, tai jaksetaan ainakin olla, vaikkei enää niin yritettäisikään.

Liitto ei enää herätä suuria tunteita. Se ehkä koetaan riitaisaksi ja toraisaksi, mutta tämän ongelman on monella ratkaissut puhumattomuus. Kirkon kanssa pidetään yksipuolista mykkäkoulua. Jäsenet ovat hiljaa, koska eivät koe kirkon kuuntelevan – ja kirkko puhuu puhumasta päästyäänkin, jäsenensä sulkiessa siltä korvansa. Kirkon puhe ei vaan jaksa kiinnostaa.

Väljähtyneessä avioliitossa seistään mitänsanomattomuuden tilassa, odottaen, että jompikumpi liiton osapuolista viimein tekee sen ratkaisun, joka molemmista on näyttänyt vääjäämättömältä jo pitkään. Sitä ratkaisua joudutaan usein odottamaan ja myös tylsään, mutta vaivattomaan liittoon voi tottua. Ihan helposti ei uskalleta lähteä tyhjän päälle. Uusi intohimon kohde, jokin kilpaileva hengellisyyden muoto, voi innostaa lopulta ratkaisuun tai sitten ero tulee valtavassa tunnepuuskassa, jonkin pitkäksi venähtäneen homoillan jälkeen. Viimeistään tässä kohdassa olisi hyvä pohtia, eikö mitään muita tunteita ole kyetty herättämään, kuin erona purkautuva viha.

Kuten monen avioparin, kirkon ja sen jäsenen ongelma on kommunikaatiossa. Me emme puhu toisillemme enää.

Avioeron houkutus

Ennen vanhaan, silloin myyttiseen vanhaan hyvään aikaan, avioeron saaminen ei ollut ihan läpihuutojuttu ja eroja olikin paljon vähemmän kuin nykyisin. 70-80 - luvuilla useissa länsimaisissa oikeusvaltioissa uudistettiin avioerolainsäädäntöä radikaalisti. Suomessa tämä tapahtui tyypilliseen tapaan hiukan jälkijunassa, vasta 1987. Uudistuksen jälkeen avioeron sai pyytämällä, ilman erillisiä perusteluja. Aikaisemmin oli pitänyt löytää avioeroon syy ja syyllinen. Prosessi oli ollut raskas ja nöyryyttävä, nyt jokainen sai eron halutessaan. Samalla kun avioero juridisesti helpottui, siitä tuli myös sosiaalisesti hyväksytympää ja erojen määrä lähti huimaan nousuun.

Konservatiivisten perhearvojen kannattajia avioerokynnyksen alentaminen kauhistuttaa edelleen. Nyt erotaan liian helposti. Yksilönvapauden näkökulmasta muutos oli kuitenkin vallankumouksellinen: ei ole pakko kituuttaa huonossa liitossa, jos ei halua. Myös kirkon ja kirkon jäsenen suhteessa saman kokoluokan muutokset moninkertaistivat erojen määrän. Kirkkoonkaan ei ole enää pakko kuulua. Juridisesti kirkosta eroaminen on ollut Suomessa jokaisen ulottuvilla jo vuodesta 1923 alkaen, kun uskonnonvapauslaki astui voimaan. Se oli kuitenkin vaivalloista ja usein nöyryyttävääkin. Eroaminen piti hoitaa seurakunnan kanssa ja erolle piti ilmoittaa syy. Vuonna 1969 näistä papin puhutteluista luovuttiin ja eroluvut kasvoivat heti. Vielä suurempi muutos tapahtui, kun tamperelaiset vapaa-ajattelijat vuonna 2003 perustivat eroakirkosta.fi -palvelun. Kirkosta eroamisesta tuli helppoa. Sitä ennen kirkosta oli eronnut vähän toistakymmentä tuhatta ihmistä vuodessa, siitä eteenpäin kirkon on jättänyt joka vuosi vähintään 26.000, enimmillään jopa yli 80.000 seurakuntalaista. Samoin kuin avioerolain muutos 1987, eroakirkosta-palvelu teki kirkosta eroamisesta sosiaalisesti hyväksyttävämpää ja nuoremmissa ikäluokissa jäsenyyden sijaan nimenomaan eroaminen alkaa pian olla normi. Ei ole pakko kituuttaa huonossa liitossa, jos ei halua.

Todellinen uskonnonvapaus tuli Suomeen vasta 80 vuotta uskonnonvapauslain jälkeen. Siksi tilanne on kirkolle, ainakin kirkollisessa aikaperspektiivissä, uusi. Aikaisemmin kirkosta lähdettiin ensisijaisesti johonkin tosikristittyjen yhteisöön tai aktiivisen, kirkkovastaisen ateismin vuoksi. Nykyisin kirkosta eroavat muutkin kuin uskovaiset ja kommunistit. Nyt jokainen kirkon jäsen on jatkuvasti valinnan edessä: haluanko jatkaa kirkon jäsenenä vai eroanko, eroaminen kun käy kännykälläkin viidessä minuutissa. Kirkosta eroaminen ei johdu siitä, että kirkko olisi jotenkin muuttunut ja siitä olisi muutoksessa tullut merkityksellinen. Päinvastoin, kirkko ei ole muuttunut mihinkään. Maailma ympärillä on muuttunut.

Oman erinomaisuuden korostaminen

Kadonnutta intohimoa yritetään sytyttää omaa erinomaisuutta korostamalla, pörhistelyllä. Se on tuhoon tuomittu strategia avioliitoissakin. Kirkko puhuu jäsenelleen siitä, miten se tekee hyvää. Me korostamme diakonian merkitystä, köyhäinapua, lastenleirejä. Viestinnän kärki on omassa relevanssissa. Havahduttuaan suhteen tunnekyllämyyteen kirkko poseeraa puolisonsa edessä ja kertoo, miten hyvä ja tärkeä se on: ”Älä jätä! Huolehdi lapsista ja vanhuksista ja autan kehitysapukotitöissä! Etkö näe, miten minä raadan tämän suhtemme eteen?” Se harvoin auttaa. Vielä vähemmän auttavat tulevaisuuteen kohdistuvat lupaukset: ”Kyllä minä muutun! Ihan totta, odota vielä, kyllä minä voin muuttua ja alkaa vihkiä homojakin, jos se on sinulle tärkeää.” Rakkaus ja erotiikka ovat poissa, ne korvataan puheella järkiliitosta: ”Kannattaa kuulua kirkkoon.”

Viesti ei mene perille, koska se ei kiinnosta kirkon jäseniä – ja koska viesti on sisäisesti ristiriitainen. On mahdotonta olla samanaikaisesti elävä yhteisö ja auttamisvirasto tai ohjelmapalveluiden tuottaja. Aina kun kirkko markkinoi tuottamaansa palvelua, kirkkojuhlia tai auttamistyötä, se liudentaa kirkon jäsenyyden merkitystä. Jos auttamistyö on tärkeää, seurakuntalaiselle on tarjolla suuri määrä paljon tehokkaampiakin hyväntekeväisyysjärjestöjä. Kehitysavusta kiinnostunut voi

tukea kehitysapujärjestöä suoraan, tietäen, että tukirahoja ei käytetä naisten alistamiseen tai sovinismin saarnaamiseen ja diakoniatyön sijaan voi lahjoittaa rahaa suoraan Punaiselle Ristille, Mannerheimin lastensuojeluliitolle tai mediaseksikkäälle Brother Christmas –performanssille. On vaarallista kuvitella, että kirkkoon kannattaa kuulua kirkon tekemän hyväntekeväisyyden vuoksi ja vielä vaarallisempaa on saarnata tällaista seurakuntalaisille. Ennemmin tai myöhemmin seurakuntalainen kuitenkin oivaltaa, ettei se ole totta.

Kirkko vai seurakunta?

Suurella osalla kirkon jäsenistä on omasta seurakunnastaan positiivisempi kuva kuin kirkosta. Kirkko näyttäytyy vieraannuttavana, vierasta kieltä puhuvana ja riitaisana. Oma seurakunta on ”ihan kiva”, siellä ovat tutut ja ihan kivat työntekijät Hannu ja Minna, Sirkka ja Pekka. Omassa seurakunnassa on kuoro ja lasten toimintaa, oman seurakunnan toimintaan on helpompi osallistua kuin kirkon. Jäsenyys kirkossa koetaan jäsenyydeksi kirkkoinstituutiossa, seurakunta on yhteisö.

Ylipäänsä keskustelu ”kirkosta” lähtee usein väärille urille jo alkumetreillä. Kirkollisessa sisäpiirissä, nimittäin, vältetään kaikkea kirkkoa koskevaa keskustelua ekklesiologisella hämäyksellä. Missä kaksi tai kolme teologia kokoontuu ja yksi mainitsee sanan ”kirkko”, joku kyseenalaistaa sen välittömästi: ”Mutta mitä oikein tarkoitetaan, kun sanotaan ’kirkko’?” Useimmiten se, mitä on tarkoitettu, on tietysti päivänselvää jopa teologeille. Ekklesiologinen eli kirkko-opillinen hämäys on puolustusmekanismi, jolla vältetään peiliin katsominen silloin, kun nimenomaan olisi peiliin katsomisen paikka. Se tarjoaa mahdollisuuden väistää mikä tahansa hankala kysymys vastakysymyksellä: ”Mutta mikä on kirkko?” Seurakuntalaiselle kirkko näyttäytyy kuitenkin instituutiona ja tämä tulisi sen instituution sisälläkin hyväksyä. Kannattaisiko kirkon jäsenyyden korostamisen sijaan edes harkita sitä, että viestinnässä korostettaisiin jäsenyyttä seurakunnassa? Yleensäkin kirkon – seurakunnasta tuleva – viestintä on tavoittanut ne, joilla on jokin suhde omaan

seurakuntaansa. Niillä ihmisillä, jotka ylipäänsä tietävät, mihin seurakuntaan kuuluvat, on usein lähtökohtaisesti jo melko positiivinen kuva kirkosta. Heitä on vain liian vähän.

Kuunteleminen

Yksi keskeisiä ongelmia avioliitoissa on, että puoliset eivät kuuntele toisiaan. Puhuminen menee monologeiksi, kun se, mitä puoliso puhuu, tuntuu toisesta vieraalta ja kaukaiselta. Puhutaan vääristä asioista, ei oteta kumppania huomioon. Puhutaan siitä, mikä on minulle tärkeää, ei meille.

Jotakin kirkollisesta itseriittoisuudesta kertoo kai sekin, miten usein kirkossa kuulee lausuttavan itsetyytyväisellä, mutta samanaikaisesti hämmentyneen äänellä: ”Meillähän on maailman paras tuote.” Kun kirkkokin myy itseään ja palveluaan markkinamiesten ja –naisten metodein, puhuu asiakassegmenteistä ja palvelumuotoilusta, on evankeliumista tullut tuote. Kirkon tuotetta onkin kirkon itsensä helppo pitää ainutlaatuisena ja erinomaisena. Me myymme ikuisen elämän avaimia ja johan on kumma, kun ei kauppa käy! Jos kerran markkinaosaajia kuunnellaan, kannattaisi ehkä samalla kuunnella myös markkinatalouden osaajia. Jos tuote ei kiinnosta asiakkaita, ei vika ole asiakkaiden ymmärryksessä eikä se tuote aina paketoimalla parane.

Jäsenkatoa poteva kirkko ihmettelee, miksi kirkon huipputuote ei kelpaa, muttei kuitenkaan halua kuulla jäseniltään, miksi kirkko ei kiinnosta. Eroakirkosta.fi – palvelun kautta on kirkosta lähtenyt yli 600.000 jäsentä, osa useammin kuin kerran. Jokainen lähtijä olisi ollut kirkolle sellaisen kohtaamisen mahdollisuus, joista kirkossa muuten jatkuvasti haaveillaan. Jokaiselle lähtijälle voitaisiin toivottaa hyvää matkaa ja samalla kertoa, että kirkko on täällä paikallaan myöhemminkin, jos lähtijä joskus haluaa palata. Jokainen lähtijä olisi ollut mahdollisuus oppia kirkon merkityksestä. Jokaiselta lähtijältä olisi ainakin pitänyt kysyä: ”Miksi?”

Näin ei kuitenkaan tapahdu, sillä kirkosta ei erota kirkon kautta, vaan vapaa-ajattelijoiden tarjoamaa palvelua käyttäen. Lähtijöistä neljännes jättää lähtiessään palautetta, kertoo, miksi ei enää halua olla kirkon jäsen. Eroakirkosta.fi –palveluun on jätetty yli 120.000 eropalautetta, joita kirkko ei ole kuullut, koska ei ole suostunut tarjoamaan palvelua kirkosta eroamiseen. Niistä olisi voinut oppia jotakin, jos seurakuntalaisten ajatukset kiinnostaisivat.

Jos joskus tuntuu siltä, että kirkko ei ole ihan kartalla sen jäsenten ajatuksissa, se on pelkästään kirkon omaa syytä. Kirkko ei kuuntele. Sitä ei kiinnosta, mitä kirkon jäsen ajattelee kirkon jäsenyydestä, sillä oikea teologinen tieto kirkosta ja jäsenyyden merkityksestä jo on kirkolla.

Oikeaan tietoon tuudittautuminen leimaa kirkkoa muutenkin. Kirkon viestinnässä kannetaan jatkuvasti huolta siitä, ettei sen viesti kiinnosta. Viestintä syöttää tiedotteissaan toinen toistaan merkittävämpiä asioita, mutta media ei kirjoita niistä asioista, joista kirkon mielestä pitäisi kirjoittaa vaan toisarvoisista, kuten kirkon suhteesta avioliittoon. Etenkin sekulaarissa journalismissa – eli nykykielellä valtamediassa – katsotaan olevan paljon pielessä, kun se ei kirjoita kirkolle tärkeistä asioista, mitä ne sitten ikinä olisivatkaan. Sitä vaihtoehtoa, että journalistit ja mediatalot olisivatkin kirkkoa paremmin perillä siitä, mikä kansalaisia kiinnostaa, me suostumme ajattelemaan aivan liian harvoin.

Kadonnut auktoriteetti

Nykyisin yhä harvempi suomalainen välittää siitä, mitä mieltä kirkko on moraalisisista kysymyksistä. Saarnojen suunta on kääntynyt päinvastaiseksi, nyt seurakuntalaiset yrittävät kertoa kirkolle, mikä on oikein, mutta kokevat kirkon kuuntelevan vähän huonosti. Tämä näkyy seurakuntavaalien markkinoinnissakin. Sen sijaan, että kirkon hallintoon osallistuminen olisi kirkon toimintaan osallistumista, seurakuntavaalit ovat mahdollisuus vaikuttaa. Kauas on tultu niistä päivistä, jolloin moraalinen auktoriteetti

oli kirkolla. Nyt kirkko itsekin myöntää, ettei viisaus välttämättä asu kirkon opissa ja päätöksissä. Nyt kirkko kutsuu seurakuntalaisia tekemään kirkon puolesta ja kirkolle uusia, parempia päätöksiä, opettamaan kirkolle, mikä on oikein.

Yhteiskunnallisissa kysymyksissä kirkko elää uudelleen mennyttä kirkollista kultaa. Kirkon piirissä on hyvin tyypillistä korostaa sitä, että lukutaito, hyvinvointiyhteiskunta, koulut ja wc-hygienia ovat kirkon Suomeen tuomia – aivan kuin tämä pohjolan kolkka olisi jotenkin voinut säästyä sivistykseltä, jos kirkko ei sitä olisi tänne raahannut. Tämä ei kuitenkaan lopulta ole totta eikä siihen tosissaan ole kirkon ulkopuolella kukaan pitkään aikaan uskonut.

Kirkolla on omassa itseymmärryksessään takana loistava menneisyys, jota toistetaan juhlapuheissa ja jota poliitikotkin kohteliaisuudesta toistavat, kirkolle puhuessaan. Äänestäjiä puhutellessaanhan kukaan poliitikko ei pitkään aikaan ole voinut kirkkoon vedota. Sellaista uskottavuutta kirkolla ei ole, että se auttaisi ketään tulemaan vaaleissa valituksi yhtään mihinkään tehtävään.

Kirkon toteuttamien yhteiskunnallisten uudistusten mantrojen toistelu ei yksinkertaisesti ole uskottavaa. Tällä puheella on päinvastoin vieraannuttava vaikutus, tällainen omakehu kertoo itsekeskeisestä ja arjesta irrallaan elävästä instituutiosta.

Kansalaiset eivät pitkään aikaan ole nähneet kirkkoa sen enempää moraalin kuin edistyksenkään majakkana, kirkon pikemminkin uskotaan kulkevan jälkijunassa. Moraalisten asioiden käsitteleminen kirkollisessa keskustelussa ei ole pitkään aikaan tähdännyt yhteiskunnalliseen muutokseen vaan kirkon kaikki voimat on valjastettu etsimään kirkolle keinoja sopeutua yhteiskuntaan, joka kehittyy jatkuvasti tasa-arvoisemmaksi ja moniarvoisemmaksi kuin kirkossa kyetään.

Kirkon on vaikea johtaa arvokeskustelua, sillä kirkolla ei enää näytä olevan ole sellaisia erityisiä arvoja, joita se voisi jakaa yhteiskunnalle vaan päinvastoin,

yhteiskunta kertoo kirkolle, mitä on hyvä elämä ja mikä on oikein. Yhteiskunta kehittyy kirkosta huolimatta, ei kirkon ansiosta. Kirkon merkityksestä kertoo eniten se, miten vähän kirkko enää nykyisin kykenee yhteiskunnallista kehitystä jarruttamaan.

Tasa-arvoinen keskustelukumppani

Niinä mainittuina vanhoina hyvinä aikoina mies oli perheen pää ja kirkon sanomisilla oli väliä. Mies saattoi kertoa, mikä on oikein ja sitä uskottiin – tai sitten itkettiin ja uskottiin. Samoin teki kirkko. Nyt sukupuoleen perustuva auktoriteettiasema alkaa vähitellen olla historiaa niin perheissä kuin koko yhteiskunnassakin. Tämä on muuttanut perheen ja avioliiton dynamiikkaa. Nykyisin toimiva avioliitto edellyttää, että kumppanit katsovat toisiaan silmiin, samalta tasolta ja puhuessaan kuuntelevat toisiaan. Keskustelu toimii vuoropuhelua paremmin.

Modernissa yhteiskunnassa kirkon viestinnän suurin haaste ovat seurakuntalaiset, jotka ovat oppineet ajattelemaan itse. Seurakuntalaiset eivät hyväksy kirkon valmiita vastauksia eikä heitä voida tyydyttää edes kuuntelemalla heitä. Se, että kirkon jäsenet voivat antaa palautetta kirkolle tai kertoa mielipiteensä, ei riitä vaan keskusteluun halutaan yhä useammin osallistua.

Kirkollinen keskustelu näyttäytyy kirkollisen sisäpiirin ulkopuolisille, ja osin siellä asuvillekin, kuitenkin kovin kaukaisena ja arjesta irrallisena. Sen sijaan, että kirkossa ja kirkon kanssa keskusteltaisiin hyvästä avioliitosta tai siitä, miten puoliset voisivat tukea toisiaan arjessa, me keskustelemme kirkon avioliitto-ongelmasta. Kun kirkon merkittävimmät ja äänekkäimmät kannanotot koskevat kirkon sisäisiä asioita, on valtaosa keskustelusta jo lähtökohtaisesti alueella, josta kirkosta vieraantunut, tavallinen arkiluterilainen ei jaksakaan kiinnostua. Ei synny vahingossakaan sellaista vaikutelmaa, että kirkko haluaisi käydä keskustelua jäsentensä kanssa tai edes

puhutella jäseniään. Kirkko puhuu itselleen. Sekä sanoitus, että keskustelun tavoitteet koskettavat häviävän pientä joukkoa suomalaisia. Muut se sulkee tehokkaasti ulos. Kirkon sisälläkin tila kirkkoa koskevalle keskustelulle kapenee koko ajan. Keskustelu, jota kirkossa kirkosta käydään, tapahtuu suljettujen ovien takana ja näyttäytyy ulos mietintöinä ja varovaisina kannanottoina, vielä useammin kunnioittavassa sävyssä esitettynä vienona pyyntönä aikalisästä, jotta teologista keskustelua voitaisiin rauhassa käydä. Poikkeus tähän ovat piispanvaalipaneelit. Ne ovat ainoita hetkiä, jolloin kirkon johdosta päästetään ulos tieto siitä, että asioista ollaan erimielisiä. Erimielisyys on tärkeä asia, sillä vain näkyvät erimielisyydet antavat jäsenille toivoa paremmasta, toivoa yhdessä heidän kanssaan muuttuvasta kirkosta.

Piispanvaalipaneeleissa käydään sellaista keskustelua, johon osa seurakuntalaisistakin haluaisi osallistua. He haluaisivat kertoa näkemyksensä kirkon johtajille ja toivovat vastakaikua. Erimielisyyksienkin kanssa tullaan usein hyvin toimeen, kun puolisoilta saa edes jonkun reaktion. Keskustelua käydään sosiaalisessa mediassa enemmän kuin koskaan ja nyt kirkon johtajat loistavat poissaolollaan. Poliitikot sentään reagoivat kansalaisten kommentteihin. Poliitikkojen kanssa voi keskustella, piispoja seurakuntalainen tavoittaa paljon huonommin. Kirkon johtajille, eli näkyvimille ja vakavasti otettavimmille kirkon kasvoille, sosiaalinen media on yksisuuntaisen viestinnän väline. Piispat kertovat, mitä mieltä ovat asioista eli mitä mieltä kunnollisen kristityn tulee niistä olla. Heille esitetyt kysymykset, vastaväitteet ja ansaittukin kritiikki jäävät turhiksi ja turhauttaviksi, näkyvää ja avointa keskustelua ei synny.

Tullessaan valituksi piispaksi saa pappi käytännössä rajoittamattoman puheoikeuden. Sen oikeuden rinnalla kulkee velvollisuus kuunnella, mutta tämä velvollisuus kirkossa kannetaan huonosti. Koska, toisin kuin poliitikoilla, piispanvirka on eläkevirka, kirkon johtajien ei enää virkaanasettamisen jälkeen tarvitse keskustella, riittää, että he puhuvat. Osalle seurakuntalaisista tämä ei riitä ja koska heillä ei ole

keinoa jättää valitsematta piispaa seuraavalle vaalikaudelle, ainoa tapa vaikuttaa on kirkosta eroaminen.

Usko jää teologian varjoon

Kirkko kykenee puhumaan ymmärrettävämmin mistä tahansa muusta kuin hengellisistä kysymyksistä. Se haluaa viestiä täsmällisesti, mutta koska Jumalaa ei voi vangita sanoihin, hengellinen viesti puuroutuu, muuttuu äänimaisemaksi ja korvataan usein puheella kirkon opista. Kirkollinen, opettajamainen sävy toimii uskon kysymyksissä nykyisin erityisen huonosti. Se on ehkä toiminut huonosti aikaisemminkin, mutta niin kauan, kun seurakuntalaisella ei ollut vaihtoehtoja, sillä ei ollut sanottavasti väliä. Nyt seurakuntalainen seisoo jatkuvasti katsomusten ja hengellisten kokemusten markkinoilla ja valitsee itse.

Uushenkisyyden nousu herättää kirkossa sekä huolta että toivoa. Huolenaihe se on silloin, kun seurakuntalaiset etsivät hengellisyyttä vapailta markkinoilta, kirkon sääntelyn ulkopuolelta. Jos lehdessä kirjoitetaan enkeliuskosta, kiiruhdetaan kirkon sisältä hyvin nopeasti tällainen hengellisyys tuomitsemaan, vaikka kirkon opetus, pyhät kirjoitukset ja perinne miten olisivat vastaavia enkelikertomuksia täynnä. Samalla uushenkisyyden nousu luo kirkolle toivoa. Se on osoitus siitä, ettei maallistumiskehitys kuljekaaneen eteen päin sillä marxilaisella vääjäämättömyydellä, mikä siihen oli pitkään liitetty. Ihmiset ovat edelleen kiinnostuneita hengellisyydestä, he vain hakevat sitä kirkon ulkopuolelta, sillä eivät kirkosta sitä löydä. Kun seurakuntalainen haluisi kuulla uskosta, kirkko on tarjonnut sille teologiaa, tietoa opista. Kuitenkin juuri uskosta kirkon pitäisi puhua jäsenilleen – tai mieluummin jäsentensä kanssa. Juuri usko on se, mikä kirkon jäseniä yhdistää, pitää kirkon koossa ja oikeuttaa kirkon olemassaolon. Puheelle uskosta jää kuitenkin kovin vähän tilaa, kun päällimmäisenä on jatkuvasti kysymys siitä, miten pitäisi uskoa, uskoakseen oikein.

Jumalasta puhuessamme me pidämme kieltä keskellä suuta, jotta emme vahingossakaan sano mitään väärin, levitä harhaoppia. Uskon sijaan puhutaan uskontunnustuksesta, joka ei todellisuudessa kerro niinkään Jumalasta vaan meistä. Uskontunnustuksessa me vedämme rajoja meidän ja muiden välille. Näin minä uskon, näin me uskomme. Jos uskot samoin, kuulut joukkoon, mutta jos et juuri tällä tavalla osaa uskoa, me emme sinua hyväksi osaksi yhteisöämme.

Uskontunnustus on vaatimuslista. Sitä lausuessani tunnen itsekin huonoa omaatuntoa, kun en nyt ihan vakavissani osaa pitää neitseestäsyntymistä historiallisena tosiasiana. Uskontunnustus otetaan niin vakavasti, että uskosta häviää siinä kaikki ilo. Siitä on tullut sanamagiaa ja se käy hyvin ilmi siitä surullisesta tosiasiasta, että koko vuoden merkittävin teologinen keskustelu, piispanvaalien ohella, syntyi, kun pastori Olli Valtonen luki Tuomasmessussa uskontunnustuksen kohdalla jotakin muuta, yritti sanoittaa uskoaan toisin kuin se oli sanoitettu 1700 vuotta sitten – ja epäonnistui, koska sanoitti sen toisin kuin usko oli sanoitettu 1700 vuotta sitten.

Voidaanko avioliitto pelastaa?

Voidaanko väljähtynyt avioliitto pelastaa – tai kannattaako edes? Voivatko toisistaan vieraantuneet kirkko ja seurakuntalainen vielä löytää toisensa? Mitä annettavaa kirkolla on, jos sen opetus ei kiinnosta ja jos siitä ei ole yhteiskunnan uudistajaksi tai moraalin majakaksi? Toivo.

Kirkolla on koko sen historian ajan ollut tarjota ensisijaisesti toivoa. Evankeliumi ja toivo kuolemanjälkeisestä elämästä ovat keino selvitä siinä maailmassa, jota ei vielä ole saatu korjattua paremmaksi. Sen korjaamisen yleensä tekevät sekulaarit voimat, mutta kirkolla on oma tärkeä ja usein ylenkatsottu tehtävänsä. Se tarjoaa laastaria haavoitetuille, turruttavaa oopiumia kansalle, joka on oopiumin tarpeessa aivan yhtä paljon nyt kuin Marxinkin aikaan, edelleen hyvin usein samoista syistä. Siinä on

kirkon relevanssi ja siksi, toisin kuin suuri osa lukkoon jumiutuneista avioliitoista, kirkon ja sen jäsenten liitto vielä kannattaa yrittää pelastaa.

Vikojen löytäminen on aina paljon helpompaa kuin ratkaisujen. Siksi kirkon viestinnän kritisointi on, kirkon viestinnän tekijällekin, helppoa. Paljon vaikeampaa on esittää rakentavia ratkaisuja. On helpompi kertoa, mikä avioliitossa on pielessä kuin korjata se. Joskus kuitenkin auttaa, kun kertoo, mitä toiselta haluaisi, mitä jää kaipaamaan. Huomaan kaipaavani ymmärrettävää, henkilökohtaista puhetta uskosta – ja keskustelua kaikesta muusta. Moraalisia arvoja minä en tässä suhteessa jaksa kuunnella ja teologiakin on kiinnostavaa vain silloin, kun voin osallistua siihen, olla osa keskustelua.

Nyt kirkon puhe uskosta, Jeesuksesta ja muusta hengellisestä, ohittaa seurakuntalaisen ja hänen tarpeensa. Puhumme kankeasti, emmekä riittävän henkilökohtaisesti. Vain asianharrastajat haluavat kuulla teologista keskustelua, puhetta kirkon opista. Muut kiinnostuvat uskonnollisista elämyksistä, uskonkokemuksista, jos ylipäänsä ovat uskonnosta kiinnostuakseen. Jos kirkossa elää aito, omakohtainen usko, tästä uskonkokemuksesta on kyettävä puhumaan seurakunnalle. Uskoa kirkon pitäisi julistaa koko maailmalle, ei oppiaan. Miltä siis kuulostaisi, jos piispa puhuisikin haastattelussa uskostaan eikä ehtoollisen teologiasta, rukouksesta eikä oppikeskustelujen tuloksena syntyneestä asiakirjasta? Miltä kuulostaisi, jos puhe siitä, millä tavalla kristityn ei tule uskoa jäisikin hetkeksi sivummalle ja oikeaoppisen uskontunnustuksen etsimisen sijaan juhlistettaisiinkin erilaisia uskon muotoja, kaikkia niitä tapoja, joilla kristitty saa uskoa tai olla uskomatta? Ainakin se olisi erilaista kuin mihin meidät on viime aikoina totutettu. Keskeisintä kirkon viestinnässä on lopulta uskosta puhuminen. Sen pitää olla aitoa ja ymmärrettävää. Jos me emme siihen kykene, voimme suosiolla lopettaa koko touhun. Sillä kaiken muun, kaiken muun kuin uskon, toiset instituutiot hoitavat meitä paremmin.

Puhuvat päät ja kirkon julkinen kuva

Heidi Zitting

Päivittäisiä sanomalehtiä ja iltapäivälehtiä seuraavalle on selvää, että aika ajoin jokin piispojen sanoma tai teko ylittää uutiskynnyksen. Koska olen piispuuden tutkija, jolta pyydettiin tekstiä koskien kirkon julkista kuvaa, en malta olla pohtimatta kirkon esipaimenten roolia kirkon julkisen kuvan muodostumiselle. Piispat voivat nimittäin parhaimmillaan olla kirkon viestinnän arvokas työkalu, jonka kautta kirkon viesti ulottuu ja tavoittaa suuria joukkoja. Toisaalta sitten taas huonoimmillaan piispa voi värittää koko kirkon julkisuuskuvaa byrokraattisena, vanhanaikaisena tai hengettömänä instituutiona. Piispojen merkitystä kirkon julkisuuskuvan kannalta kuvaa muun muassa se, että Suomi on yhä toistaiseksi siinä määrin luterilainen maa, että kirkolle avautuu ikkuna mediassa ihan vain niinkin arkisen seikan vuoksi, kuin vaikkapa nyt arkkipiispan eläköityminen on. Hiljattain eläkkeelle jäänyt arkkipiispa Kari Mäkinen sekä tuore arkkipiispa Tapio Luoma ovat molemmat piispanvaihdon aikoihin näkyneet myös muiden kuin *Kirkko ja Kaupunki* -lehden sivuilla. Arkkipiispanvaihdosta edeltänyt vaaliprosessi näkyi sekin sekä YLE:n aamu TV-lähetyksessä että sanomalehdissä ja arkkipiispan virkaan asettaminen televisioitiin sekin. Kaikissa tällaisissa nostoissa on mahdollista tuoda kirkkoa esiin hyvässä ja pahassa.

Kirkon edustaminen julkisessa tilassa on itseasiassa erittäin olennaisesti yksi kirkon piispojen näkyvistä tehtävistä. Sen merkityksellisyyttä tässä tehtäväkentässä kuvaa myös se, että tämä tehtävä on kirjattu piispan tehtävälistaan Luterilaisen maailmanliiton viimeisimmässä piispuutta käsittelevässä asiakirjassa: *Episcopal Ministry within the Apostolicity of the Church* (2007), eli niin kutsutussa Lund-asiakirjassa. Tehtävä löytyy samasta kappaleesta muiden piispan perustehtävien, kuten pappien vihkimisen ja piispantarkastusten rinnalta. Sanatarkasti piispojen

tehtävä on edustaa kirkon ääntä julkisessa tilassa: *voice of the church in the public sphere*.

Keskustelin jokin aika sitten hollantilaisen reformoidun pastorin kanssa, joka oli väitöskirjassaan käsitellyt piispanvirkaa. Reformoidulla kirkolla ei ole piispoja, toisin sanoen se ei ole episkopaalinen kirkko, kuten valtaosa maailman kirkoista. Tämä reformoitu pastori toivoi kuitenkin näkevänsä sen päivän, kun hänen omakin kirkkonsa omaksuisi valtaosassa kristikuntaa käytössä olevan piispallisen järjestyksen. Kun ihmettelin ääneen, että mistä tämä reformaation tuuli nyt puhaltaa, niin hän sanoi syyn olevan yksinkertaisen. Reformoidun kirkon on kuulemma erittäin vaikea saada mitään viestiä läpi Hollannin maallistuneessa mediassa. Sen sijaan piispalliset kirkot näkyvät mediassa useammin. Pähkinänkuoressa: ihmisiä kiinnostavat ihmiset, eivät instituutiot. Kun kirkolla ei ole selkeitä kasvoja, ei viesti myöskään tavoita. Sen sijaan imaamit, patriarkat ja paavit sekä dalai-lamat ovat kiinnostavia ja hieman mystisiäkin hahmoja. Ja onhan se totta: Desmond Tutu, dalai-lama (nykyinen on nimeltään Tenzin Gyatso), paavi Fransiscus ja Amma kiinnostavat ja herättävät tunteita. Mutta mihin Desmond Tutun tai paavi Fransiscuksen suosio sitten perustuu? Onko uutiskynnyksen ylittävyys automaattisesti asemasta tai roolista nouseva piirre? Riittääkö papille piispanistuin ja hiippa kiinnostuksen herättämiseksi?

Rapa roiskuu

Vastaus kysymykseen, nouseeko kiinnostavuus automaattisesti asemasta, lienee kahtalainen. Toisaalta uutiskynnys ylittyy viran myötä ja toisaalta taas ei. Paavin sekä muiden piispojen tai dalai-laman roolin mukana tulee tiettyjä julkisuuselementtejä. Nämä julkisuuselementit eivät kuitenkaan automaattisesti takaa hahmon positiivista kiinnostavuutta. Julkisuudenhenkilön on julkisuudestaan käsin helpompi saada negatiivinen viesti läpi kuin positiivinen. Yksinkertaistettuna voisikin todeta, että julkinen rooli suorastaa varmistaa sen, että negatiivinen viesti lyö läpi mediassa, jos sen sinne syystä tai toisesta päästää. Jokainen ankara tuomitsemisen sana piispan

suusta voimistuu kuin megafonilla huudetuksi ja jokainen virhe avataan ja zoomataan tarkasti. Negatiivisesta mielikuvasta eroon pyristeleminen ei enää olekaan kovin helppo temppu. Tästäkin johtuen kirkon sisäpiiriläinen soisi piispan suusta tulevan pääsääntöisesti tai yksinomaan armon sanoja.

Piispoihiin liittyvän negatiivisen uutisoinnin voimaan törmäsin alkuvuodesta punttisalilla asioidessani. Punttisalia ei ehkä ole tyypillisesti mielletty uskonnollisten keskustelujen kentäksi. Tässä kirkollisesta näkökulmasta yllättävässä ympäristössä kävi kuitenkin hyvin selväksi, että Helsingin tuoreen piispan Teemu Laajasalon ympärillä käyty rahankäyttö- ja kuittikohu ei ollut jäänyt vain pienen piirin uutiseksi. Kun kerroin uuden saliohjelman tekemisen lomassa parikymppiselle *personal trainerille* tutkivani piispanvirkaa, oli tämän nuoren sporttikundin vastaus nopea: ”ai tutkit piispojen rahankäyttöä, heh heh”. Niinpä niin, ”heh heh”.

Kristuksen kirkko on sittenkin yksi

Kun kirkon väki vahingoniloisesti nauraa toinen toiselleen, seuraa itku kuitenkin ennen pitkää tästäkin ilosta. Vahingonilo osuu joka kerta omaan nilkkaan, riippumatta siitä oliko möhlijä omasta hiippakunnasta vai naapurista. Kirkon tai kirkkokuntien negatiiviset uutiset ovat yhteistä omaisuutta ja yhteinen mainehaitta. Tahra on joka kerta yhteinen siitä riippumatta oliko skandaali sitten tapahtunut lestadiolaisuuden, roomalaiskatolisen kirkon, luterilaisuuden tai helluntailaisuuden piirissä. Jokaisesta skandaalista kärsii koko kirkko. Kirkon julkisuuskuvaa tarkastellessa kirkko ’Kristuksen ruumis’ onkin jo elimellisesti yksi, vaikka ekumeenisten oppikeskustelujen kohdalla olisimmekin vielä matkalla kohti kirkon näkyvää ykseyttä. Toisaalta tällä ’kirkon ykseydellä julkisuudessa’ on myös positiivinen kääntöpuolensa. Yhtä lailla positiivinen kirkkojulkisuus tarttuu ja koituu kaikkien kristittyjen hyväksi. Kristinuskon hyvisten, kuten paavi Fransiskuksen tai esimerkiksi kuninkaallisissa häissä mainetta niittäneen piispa Michael Curryn mediateot hyödyttävät myös Suomen ev. lut. kirkkoa.

Piispa Curry ja moni Suomen ev. lut. kirkon piispa on onnistunut luomaan positiivisen kuvan itsestään julkisuudessa, ja sinä samassa onnistuneet tuomaan jotakin kirkon sanomasta laajan yleisön tietoisuuteen. Jos positiivinen julkisuus ei tule automaationa julkisen viran myötä, niin mihin sitten näiden piispojen menestys mediassa perustuu? Miksi yksi piispa vierailee jatkuvasti lehtien henkilökuvissa tai saa vieraskynätekstinsä läpi notkeasti, kun taas toisella on vaikea saada viestiään läpi?

Persoona peliin

Epäilemättä nasevaa kirjoittamista ja mediaesiintymistä voi harjoitella, mutta silti myös muutama piispanvirkaa kuvaava teologinen termi saattaa avata joidenkin piispojen mediamenestystä. Ensiksikin piispanvirkaan sanotaan kuuluvan aina persoonallinen aspekti. Piispa ei ole pelkkä mallinukke tai kulissi, vaan hän on elävä ja hengittävä persoona, kokonainen ihminen. Vaikka persoonalla ollaankin teatteritaiteessa tarkoitettu näyttelijän roolihahmoa, niin piispan ollessa kyseessä roolin vetäminen ei välttämättä aja asiaa. Persoonan täytyy tuntua aidolta. Tällainen aito ihminen, aito persoona, huomataan.

On selvää sekä virkateologiaa lukemalla että empiirisesti tarkastelemalla, että piispa tekee työtään persoonallaan ja persoonansa kautta. Tuntuukin melko lailla siltä, että toisten piispojen persoona yksinkertaisesti ottaa tilan haltuunsa jonkinlaisella piispuudelle luonteenomaisella vaatimattomalla olemisen tavalla, kun taas toiset piispat jäävät etäisemmiksi. Vaikka tavallinen teologi ei ehkä tunne montakaan anglikaanipiispaa, niin Desmond Tutu kyllä tunnetaan laajasti jopa kirkon ihmisten ulkopuolella ja nyt tunnetaan myös piispa Michael Curry. Piispan työtä tehdään siinä määrin oman persoonan kautta, että itsensä tunteminen ja itseensä tutustuminen tuntuvat olevan instrumentinhuollon A ja O. Lopultakin aitona ihmisenä julkisuudessa esiintyminen tukee positiivista viestiä. Olen kuullut kirkon toiminnassa

vähemmän aktiivisten jäsenten sanovan, että piispa Irja Askola tuntuu kantavan koko olemuksessaan hyväksynnän ja armon sanomaa. Siinä missä tällainen kuva on ollut mahdollista muodostaa Irja Askolasta pelkän julkisuuden perusteella, niin kuvan allekirjoittavat myös hänet tuntevat kollegat. Ekumeenisessa konferenssissa hiljattain tapaamani Kööpenhaminan ja Visbyn piispat vakuuttivat minulle monin sanoin, kuinka piispa Irjan aitous, syvä teologinen viisaus, lämpö ja harkitut hyväksynnän sanat olivat tulleet heille heidän monissa kohtaamisissaan tutuiksi.

Salainen ainesosa

Persoonan lisäksi toinen kirkollisen julkisuuskentän olennainen termi on karisma. Joistain ihmisistä suorastaan paistaa karismaattisuus läpi. Karismaattisen puhujan sanomasta ei meinaa saada tarpeeksensa. Kuulijasta tuntuu melkein siltä, että karisman hippusia ihan valuisi sanoista kuulijoihinkin. Karisma. tai *kharisma*, jota me kristityt piispoillemme virkaan vihkimyksessä rukoilemme tarkoittaa kristillisessä traditiossa Pyhän Hengen lahjoja. Wikipedian mukaan *kharisma* tässä kristillisessä merkityksessään on *extraordinary power granted by the Holy Spirit* eli Pyhän Hengen antama erikoislaatuinen voima. Joillain sitä tuntuu olevan enemmän ja toisilla kitsaammin. Tai voihan olla, että toisilla meistä tämä voima suuntautuu johonkin muualle kuin julkiseen esiintymiseen. Joka tapauksessa on selvää, että heidät, joilla karismaa on, noteerataan. Arkikielessäkin puhumme usein karismaattisista puhujista. Alkukirkosta saakka tätä *kharismaa* on myös piispoille rukoiltu, sillä piispoilla sitä tosiaan soisi erityisesti olevan. Tämänkin vuoksi piispan virkaan vihkimyksessä vähintään kolme jo samaan virkaan vihittyä, *kharisman* omaavaa, asettaa kätensä vihittävän pään päälle ja rukoilee Pyhän hengen lahjoja tulevalle kollegalleen.

Piispojen rooli kirkon julkisen kuvan muodostajina on noteerattu myös hiljattain ilmestyneessä Kirkon tulevaisuusvaliokunnan mietinnössä, jossa todetaan että:

Yhteiskunnallinen muutos on nostamassa uudelleen esiin pitkään katveessa ollutta piispallisen kaitsennan ulospäin suuntautuvaa *ad extra* -luonnetta. Piispoihin kohdistuu nimittäin tänä päivänä huomattavasti yhteiskunta- ja mediasuhteisiin sekä kirkon ykseyteen liittyviä vaatimuksia ja paineita. Nämä kohdistuvat ennen muuta arkkipiispaan mutta myös muihin piispoihin. Kirkon näkökulmasta piispat ovat yhä enemmän hengellisiä johtajia, yhteiskunnan näkökulmasta mielipidevaikuttajia. (Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2.3.1. s.85.)

Vaikka mediasuhteiden sanotaankin ennen muuta kohdistuvan arkkipiispaan, niin mielenkiintoisella tavalla arkkipiispuus sinänsä ei kuitenkaan tunnu antavan automaattisesti piispalle paikkaa Suomen kirkon ykköspuhemiehenä. *Kharisma* ottaa itse tilansa mielipidevaikuttamisen kentällä ja hengellisen johtajuuden kentällä. Eräs esimerkki tästä on piispa Eero Huovisen rooli sekä piispuuskaudellaan Helsingin hiippakunnan piispana että eläkkeelle jäätyään. Kuvat piispa Eeron hahmosta suuronnettomuuksien, kuten Estonian uppoamisen tai Thaimaan Tsunamin äärellä, ovat porautuneet monen suomalaisen mieliin ja sydämiin television, Helsingin sanomien ja iltalehtien välityksellä. Estonian tullessa puheeksi voin melkein nähdä piispa Eeron meren rannalla seisomassa, uppoava laiva selkensä takana. Vaikka juuri tällaista kuvaa, jossa laiva uppoaisi Titanic-elokuvan tavoin piispa Huovisen selän takana, ei varmasti missään lehdessä ollut, niin mieleni on sen osannut rakentaa Estoniaan liittyvien uutisten perusteella. Saman yhtä aikaa lohduttoman ja lohduttavan hahmon muistan nähneeni Thaimaan kaduilta, kuoleman ja tuhon keskeltä lähetetyn uutislähetyksen kuvavirrassa. Eero-piispan kyyneleet. Kuinkahan suuri prosentti kansasta muistaa, että koko kansan surussa meitä kannatellut piispa ei ollut arkkipiispa, vaan Helsingin hiippakunnan piispa? Sama koko kansan piispa hiljattain siunasi hautaan maamme suurikätisen presidentin, Mauno Koiviston ja piti uutiskynnyksen ylittäneen siunauspuheen: 'Mauno Koiviston kädet'. Sama koko kansan piispa kastoi nykyisen presidenttiparin pienen Aaro-pojan. Kuinka monta vuotta piispa Huovinen vielä on koko kansan piispa, kirkon kasvot?

Johdatusta matkaan

Toisaalta joskus joidenkin piispojen kohdalla edellä mainittujen persoonan ja karisman lisäksi tuntuu puhaltavan sattuman – tai johdatuksen – tuuli. Ilman kuninkaallisia häitä, piispa Curry olisi kenties jäänyt maailmanjulkisuudesta sivuun. Desmond Tutu eli historiassa sellaisessa paikassa ja sellaisessa tehtävässä, joka teki hänet erityisen näkyväksi. Kenties jonkinlaista sattuman oikkua tai johdatusta voidaan ajatella olleen matkassa myös emerituspiispa Huovisella, jonka suunnitelma lähteä Thaimaan-lomalle osui nyt jälkikäteen ajatellen aivan käsittämättömään ajankohtaan. Toisaalta kyse ei ole edellä mainituissa sattumissa ainoastaan tiettyyn aikaan paikalla olemisesta, vaan siitä että oikea persoona on oikealla tavalla oikeassa paikassa.

Julkisuuden hinta

Omalla persoonalla julkisuudessa eläminen on pahimmillaan myös erittäin kuluttavaa. Siinä missä kaikki historian ihmisoikeustaistelijat ovat saaneet lokaa niskaansa, siinä määrin sitä ropisee myös ihmisoikeuksia puolustavalle kotimaiselle piispanistuimelle. Arkkipiispa Kari Mäkinen nousi piispakaudellaan kerta toisensa jälkeen rohkeasti puolustamaan ihmisyyttä ja ihmisarvoa sekä vastustamaan taloudellista eriarvoistumiskehitystä. Tämä punnitseva mutta määrätietoinen ihmisyyden puolustaminen jakoi kuitenkin mielipiteitä sekä kirkollisella kentällä että kirkon ulkopuolella. Monelle tuli yllätyksenä se, että arkkipiispa lähti eläkkeelle pian 63 vuotta täytettyään. Toisaalta samalla moni sanoi suovansa kevyemmän elämänvaiheen mielihyvin arkkipiispa Mäkiselle. Myös ruotsin arkkipiispa Antje Jackelen sekä oma emeritamme Irja Askola, ovat saaneet enemmän kuin osansa verran lokaa osaksensa asettauduttuaan ennakkoluulottomasti puolustamaan heikomman, syrjityn tai väärin ymmärretyin oikeuksia ja asemaa.

Mitä opimme

Parhaimmillaan piispojen julkinen rooli voi olla kirkolle, kansakunnalle ja jopa ihmiskunnalle suuri siunaus. Piispa voi saada persoonansa ja karismansa kautta merkittävän mielipidevaikuttajan roolin omassa maassaan tai maailmanlaajuisesti. Maailmanlaajuisesta vaikuttamisesta esimerkeiksi sopivat piispat Desmond Tutu ja Michael Curry sekä paavi Franciscus. Vaikka piispan mahdollisuudet ovat parhaimmillaan valtavat, on ikävä kyllä selvää, että varmin ja helpoin keino piispan päästä julkisuuteen on kuitenkin negatiivisen uutisoinnin kautta. Vahingoista rakennetaan negatiivinen uutinen, jos sellaiselle annetaan tilaa ja piispan suusta tuleva tuomitseva sana voimistuu ja jää helposti piispaa ja koko kirkkoa määrittäväksi harmaaksi varjoksi. Kirkon näkökulmasta kaikki julkisuus siis ei ole hyvää julkisuutta, mutta kaikki kristillisten kirkkojen julkisuus on yhteistä. Kun kaikki julkisuus on yhteistä, olisi kirkon jäsenten pyrittävä edistämään toinen toisestaan hyvän puhumisen kulttuuria oikein hartiavoimin. Noin 20 000 työntekijän kirkossa on monta vaikuttavaa persoonaa ja karismaa, joiden avulla Suomen, maailman ja kirkon hyvää edistetään ja siinä samassa kirkon julkista kuvaa.

Hyväksikäyttötapaukset ja katolisen kirkon julkinen kuva

Mikko Ketola

Katolinen kirkko on joutunut 2000-luvulla jatkuvasti kamppailemaan kirkon sisällä paljastuneiden pedofiiliaskandaaleiden kanssa. Kirkon julkinen kuva on kärsinyt skandaaleista niin paljon, että kun kardinaalit keskustelivat keskenään vuoden 2013 paavinvaalin alla, hyväksikäyttöongelman ratkaisua pidettiin yhtenä seuraavan paavin tärkeimmistä haasteista.

Voi tuntua kylmältä sanoa, että juuri kirkon julkinen kuva tai maine olisi tärkein motivaattori ratkaisun etsimiseen. Käytännössä asia kuitenkin vaikuttaa olleen juuri näin. Uhrien parhaan ajattelemisen ei nimittäin ole tavallisesti ollut kovin korkeassa kurssissa tapauksia selvittäessä. Tärkeintä kirkolle on useimmiten ollut kirkon maineen ja varojen varjeleminen, kuten asia aivan suoraan todettiin yhdessä irlantilaisessa tutkimusraportissa.

Ongelman julkinen paljastuminen alkoi Yhdysvalloista, minkä jälkeen tapauksia tuli esiin Kanadassa, Australiassa ja eräissä muissa maissa, tässä vaiheessa kuitenkin enimmäkseen Euroopan ulkopuolella. Omaan maanosaamme myrsky iski vuonna 2009, kun Irlannissa itsenäisten tutkimuskomissioiden selvitystyön tulokset tulivat julkisuuteen. Paljastui, että Irlannin katolisen kirkon piirissä hyväksikäyttö oli jo vuosikymmeniä vanha ongelma, joka oli pitkään kyetty pitämään salassa. Kun hyväksikäytön laajuus ja vakavuus paljastuivat irlantilaisille, iso osa heistä käytännössä hylkäsi kirkon. Sieltä tähän hetkeen ulottuvan vajaan kymmenen vuoden jakson aikana tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset voi ymmärtää nimenomaan hyväksikäytön julkisuuteen tulon seurauksina. Vuonna 2015 Irlannissa, entisessä

leimallisesti katolisessa maassa, hyväksyttiin homoliitot, ja tänä vuonna pidetyssä kansanäänestyksessä liberalisoitiin aborttilaki.

Irlannin katolisuuden syvää kriisiä valaisee hyvin irlantilaisen katolisen papin **Joe McDonaldin** vastikään julkaisema ajankohtaisteos *Why the Irish Church Deserves to Die* (2017). McDonald perustelee analyysiaan sillä, että kirkossa on saarnattu pelkoa rakkauden sijaan, kirkon johtaminen on ollut onnetonta ja piispat ovat väärinkäyttäneet asemaansa ja valtaansa. Ehkä keskeisin syy on kuitenkin hänen mukaansa se, että kirkko ei ole kyennyt puhumaan seksuaalisuudesta myönteisellä tavalla. Kirkon auktoriteetti seksuaalisuutta koskevissa kysymyksissä on mennyttä.

Hyväksikäyttöongelmasta oli esiintynyt oireita kirkon piirissä pitkään, ja esimerkiksi pastori **Thomas P. Doyle** varoitti kahden muun asiaan perehtyneen ammattilaisen kanssa Yhdysvaltain katolisia piispoja jo vuonna 1985 edessä hämmöttävästä seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä syvästä kriisistä mutta turhaan. Piispat eivät halunneet tai uskaltaneet ottaa ongelmaa vakavasti.

Laajassa mitassa karmea todellisuus paljastui ensimmäisen kerran 2002, jolloin lasten ja nuorten laajamittainen seksuaalinen hyväksikäyttö amerikkalaisen katolisuuden piirissä tuli tunnetuksi. Rikosoikeuteen erikoistuneen John Jay Collegen tutkimusten mukaan yli 4 300 amerikkalaista katolista pappia eli noin 4–5 % katolisesta papistosta oli syyllistynyt vuosien 1950–2002 välillä hyväksikäyttöön. Merkittävin uhrijoukko olivat 11–14-vuotiaat pojat. Kaikkiaan uhreista oli poikia noin 81 %.

Paljastukset johtivat amerikkalaisen katolisuuden suureen moraaliseen ja taloudelliseen sekasortoon. Kirkon arvostus ja luottamus papistoon ja piispoihin laski. Uhreille maksetut korvaukset tulivat kirkolle kalliiksi, ja useat hiippakunnat joutuivat konkurssiin. Se puolestaan merkitsi monien seurakuntien sulkemista tai yhdistämistä, mikä oli jokaisessa tapauksessa kova isku seuraukset kärsimään joutuneille seurakuntalaisille. Monissa seurakunnissa ihmiset valtasivat kirkkonsa estääkseen sen sulkemisen.

Bostonin arkkipiispa, kardinaali **Bernard Law** joutui eroamaan tehtävästään, mutta korvaukseksi paavi **Johannes Paavali II** nimitti hänet korkeaan asemaan Vatikaanissa. Amerikkalaiset piispat kävivät paavin puhuttelussa, mutta paavin ja hänen lähimpien neuvonantajien puheista ilmeni, että he eivät vielääkään ymmärtäneet, miten isosta asiasta oli kyse. Vatikaanissa ongelma nähtiin ennen muuta seksin kyllästämisen amerikkalaisen yhteiskunnan ongelmana eikä niinkään kirkon sisäisenä sairautena, ja eräät korkeat kirkonmiehet syyttivät mediaa kirkon vainoamisesta.

Katolisen kirkon ylimmillä tasoilla vallitsi eräänlainen viidakon laki, kun eri tahot yrittivät omilla keinoillaan torjua kirkkoon kohdistettuja syytöksiä. Kirkko toisaalta myös oppi tapahtumista: Pyhä istuin nopeutti rikoksiin syyllistyneiden pappien rankaisua, ja Yhdysvaltain piispat omaksuivat alustavasti nollatoleranssilinjan, jonka mukaan pappi pidätetään virasta heti ensimmäisen tapauksen tultua ilmi. Nollatoleranssista alettiin kuitenkin lipsua nopeasti.

Seuraava suuri kriisivaihe kirkossa alkoi vuonna 2009, kun itsenäisten tutkimuskomissioiden raportit paljastivat Irlannin katolisuuden synkät hyväksikäyttötilastot. Irlannissakin yksittäisiä hyväksikäyttötapauksia oli tullut julki vuosien kuluessa, mutta vasta nyt käsitettiin, kuinka systemaattista ja läheisesti autoritääriseen kirkolliseen mentaliteettiin liittyvää hyväksikäyttö oli ollut.

Irlannissa tuli julki satoja järkyttäviä hyväksikäyttötapauksia niin katolisissa oppilaitoksissa ja muissa instituutioissa, esimerkiksi niin kutsutuissa Magdaleena-pesuloissa, kuin Dublinin arkkihiippakunnassa. Skandaalia syvensi se, että monissa tapauksissa piispat olivat suojelleet rikoksiin syyllistyneitä pappeja peittelemällä näiden tekoja ja siirtelemällä heitä seurakuntiin, joissa heidän menneisyyttään ei tunnettu. Uhrit jäivät kolmannelle sijalle, kun kirkko keskittyi pappien sekä oman maineensa ja varojensa varjeluun.

Tähän asti kirkossa oli voitu ajatella, että seksuaalinen hyväksikäyttö oli ennen muuta englanninkielisen kielialueen ongelma, sillä tapauksia oli ollut Yhdysvaltain ja Irlannin lisäksi myös Kanadassa ja Australiassa. Vuoden 2010 alussa nämä näkemykset romuttuivat, kun silloisen paavi Benedictus XVI:n omassa kotimaassa Saksassa tuli ilmi laajalle levinnyt hyväksikäyttö jesuiittojen ylläpitämässä oppilaitoksissa. Pian paljastusten aalto levisi Itävaltaan, Hollantiin ja Belgiaan. Belgiassa kirkkokansaa järkytti erityisesti Brugesin piispan Roger Vangheluwen ero ja tunnustus, että hän oli käyttänyt 13 vuoden ajan sukulaispoikaansa hyväksi, siitä lähtien, kun tämä oli vain viisivuotias.

Paavin rooli skandaaleissa

Yhdysvaltain kriisin puhjetessa paavina oli jo vanha ja sairas Johannes Paavali II, jonka oli selvästi vaikea tajuta tai hyväksyä kriisin laajuutta ja vakavuutta. Hänellä oli lisäksi ympärillään eräitä läheisiä avustajia, joiden mielestä ongelma ei ollut kirkossa vaan kirkon ulkopuolella. Näihin kuului muun muassa silloinen Vatikaanin kakkosmies, valtiosihteeri **Angelo Sodano**. Niin Johannes Paavali II kuin Sodano olivat hyviä ystäviä varakkaan Kristuksen legioonalaiset -nimisen järjestön johtajan **Marcial Macielin** kanssa.

Maciel oli meksikolainen pappi, jonka johtama järjestö lahjoitti vuosittain suuria summia rahaa kirkolle. Maciel oli myös nuorten poikien hyväksikäyttäjää, mikä paljastui julkisuudelle vasta Johannes Paavali II:n kuoltua 2005 ja **Josef Ratzingerin** tultua paaviksi nimellä Benedictus XVI. Macielin hyväksikäyttämät miehet olivat yrittäneet saada Vatikaanin huomiota asialle pitkään, mutta heidän asiansa ei ollut edennyt kirkon hallinnossa. Viimein Ratzinger oli kardinaalina alkanut johtaa Macielia koskevaa tutkintaa. Paavin vaihduttua Macielilla ei ollut enää suojelijaa katolisen kirkon johdossa, ja hän joutui jättämään kaikki tehtävänsä. Hänen pian kuoltuaan paljastui, että hänellä oli lapsia useamman naisen kanssa ja että hän oli hyväksikäyttänyt jopa omia lapsiaan.

Kardinaalina Josef Ratzinger oli avainasemassa hyväksikäyttötapausten tutkinnassa. Hän johti Pyhän istuimen tärkeintä virastoa, Uskonopin kongregaatiota, jonka velvollisuudeksi oli vuonna 2001 määrätty kaikkien hyväksikäyttötapausten tutkiminen. Ennen sitä suurin osa tapauksista ei ollut päätynyt Pyhän istuimen käsiteltäväksi, koska piispat olivat luottaneet enemmän paikallisiin ja epämuodollisiin ratkaisuihin, jotka usein sitten johtivat vain hyväksikäytön jatkumiseen. Heillä oli myös kokemuksia siitä, että Pyhä istuin ei helposti suostunut siirtämään hyväksikäyttöön syyllistyneitä pappeja maallikkosäätyyn, tai ainakin se oli pitkälinen prosessi.

Vatikaani oli toimittanut kaikkiin maailman hiippakuntiin hyväksikäyttötapausten käsittelyä koskevat ohjeet vuosina 1922 ja 1962. Ohjeiden nimi oli *Crimen sollicitationis*. Niiden pääkohteena olivat ripin yhteydessä tapahtuneet seksirikokset, jotka olivat vanhastaan tunnettu ongelma kirkossa. Kyse oli tapauksista, joissa pappi oli vietellyt seurakuntalaisen seksiin ripin yhteydessä joko lupauksin tai uhkailuin. Ohjeet kattoivat myös seksin alaikäisten tai oman sukupuolen tai eläinten kanssa. Ohjeet kehoitettiin yleisen salaamiskulttuurin mukaisesti säilyttämään arkistossa piilossa ulkopuolisten katseilta. Ennen vuotta 2001 hyväksikäyttötapausten käsittelyä koko kirkossa ohjasivat nämä ohjeet. Kun ohjeiden olemassaolo aikanaan julkisuudelle paljastui, niitä pidettiin osoituksena salaliitosta rikosten peittelemiseksi. Siitä ei kuitenkaan ollut kyse, vaan ajattelutavasta, että kirkolliset rikokset piti käsitellä kirkollisilla foorumeilla, ei maallisessa oikeudessa. Tästä salailevasta ajattelutavasta ei joka puolella kirkkoa ole vielä luovuttu.

Amerikkalaisen *National Catholic Reporterin* arvostettu Vatikaanin-kirjeenvaihtaja John L. Allen on sanonut Ratzingerin kokeneen selvän ”kääntymyksen” joutuessaan paneutumaan työssään satoihin ja tuhansiin hyväksikäyttötapauksiin. Tosin on viitteitä siitä, että Ratzinger olisi jo 1990-luvulla kannattanut tavallista tiukempaa linjaa hyväksikäyttäjien kohtelussa. Pitkänäperjantaina 2005, vähän ennen Johannes

Paavali II:n kuolemaa, Ratzinger saarnasi kirkossa olevasta ”saastasta”, mikä oli ilmeinen viittaus seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyteen.

Paavina Benedictus XVI suhtautui vakavasti ongelmaan. Matkoillaan Yhdysvaltoihin ja Australiaan vuonna 2008 hän tapasi yksityisesti hyväksikäytön uhreja. Keväällä 2010 hän kirjoitti erityisesti Irlannin katolilaisille osoitetun kiertokirjeen, jossa hän yritti löytää teitä ulos kriisistä. Kesällä 2010 Pyhä istuin määritteli seksuaalisen hyväksikäytön vakavimpien syntien joukkoon. Luokituksen vaikutusta tosin hieman heikensi se, että myös yritykset vihkiä naisia papeiksi saivat saman tuomion. Benedictus ilmaisi useaan otteeseen pahoittelunsa ja häpeänsä hyväksikäyttöön syyllistyneiden pappien tekojen vuoksi. Paavin ja uhrien käsitykset ongelmien ratkaisusta eivät vain aina kohdanneet. Uhrit olisivat halunneet suurempaa anteeksipyyntöä ja myös peittelyyn syyllistyneiden piispojen rankaisemista. Tähän paavi ei ollut valmis.

Kirkko ja julkisuus

Katolisella kirkolla on ollut välillä suuria vaikeuksia selittää omaa toimintaansa ja tehdä itseään ymmärrettäväksi suurelle julkisuudelle. Kirkon taholta on syytetty tiedotusvälineitä vihamielisyydestä, epätarkasta raportoinnista ja sensaatioiden etsimisestä. Erityisesti paaviin kohdistuneet epäilyt ovat herättäneet kirkon piirissä suuttumusta. Medioiden edustajat puolestaan ovat tuskastuneet tietojen nyhtämiseen, kirkon hallinnon läpinäkymättömyyteen ja salailun kulttuuriin. Kaikkiaan kirkon tiedotus ja globaali media ovat eläneet eritahtisissa maailmoissa.

Yhdysvaltain kriisin puhjettua eräät erityisesti eteläamerikkaiset piispat syyttivät amerikkalaista lehdistöä kriisin synnyttämisestä ja suorastaan salaliitosta kirkkoa vastaan. Myöhemmin kirkossa on kuitenkin osattu olla jopa kiitollisia *Boston Globe* -lehdelle, jonka perustaman Spotlight-tutkimustiimin raportointi toi lehdelle *Pulitzer*-palkinnon. Lehteä on kiitetty siitä, että se rikkoi ”vaikenemisen padon” ja auttoi

kirkkoa käsittelemään sekä uhreja että tekijöitä vastuullisemmin. Lehden roolia tapausvyyhdin purkamisessa on hienosti ja havainnollisesti kuvattu *Spotlight*-elokuvassa.

Hyväksikäyttötapauksien käsittelyyn liittyvän tiedotuksen yhteydessä on ilmennyt, että kirkolla on sisäisiä kommunikaatio-ongelmia. Pyhän istuimen virallista tiedottajaa ei ole aina pidetty ajan tasalla siitä, mitä ylemmillä tahoilla on päätetty. Kardinaalit, piispat ja papit ovat ryhtyneet oma-aloitteisesti julkisuudessa puolustamaan paavia tai kirkkoa ja menneet siinä välillä pahasti pieleen. Hyvä esimerkki tästä on paavin hovisaarnaajan isä Raniero Cantalamessin puhe pitkänäperjantaina 2010, jolloin hän vertasi paavin ja kirkon käsittelyä julkisuudessa juutalaisten kokemiin vainoihin. Puhe herätti suurta suuttumusta, ja Cantalamessa joutui nopeasti pyytämään anteeksi.

Kardinaali Sodano taas esitti samoihin aikoihin spontaanisti ja julkisesti tukensa paaville ja kehotti tätä olemaan välittämättä median levittämistä ”huhuista”. Monet hyväksikäytön uhrit pahoittivat näistä sanoista mielensä, koska he kokivat ne heidän kärsimystensä vähättelyksi. Suurta ymmärrystä ei ole saanut osakseen myöskään eräiden kirkon edustajien vetoaminen siihen, että hyväksikäyttöä on muissakin instituutioissa, jopa suhteellisesti suuremmassa mittakaavassa.

Paavi Franciscuksen pyrkimykset

Franciscus tiesi varsin hyvin, että häneltä odotettiin merkittävää ponnistusta hyväksikäyttöongelman ratkaisussa. Uhreja edustavat maallikkojärjestöt eivät kuitenkaan luottaneet siihen, että hän ymmärtäisi ongelman vakavuuden, sillä he olivat kuulleet, että Argentiinan-aikanaan paavi ei olisi osoittanut riittävää ymmärrystä uhreja kohtaan. Vastauksena tähän paavi asetti vuonna 2014 paavillisen komission alaikäisten suojelemiseksi (ital. *Pontificia Commissione per la Tutela dei Minori*). Sen puheenjohtajaksi tuli kardinaali **Sean O'Malley**, joka oli seurannut

Bernard Law'ta Bostonin arkkipiispan tehtävässä. Komission tärkeimmäksi tehtäväksi määrättiin ehdottaa toimia, joilla lapsia suojeltaisiin pedofiileiltä.

Komission kokoonpano herätti suuria toiveita, sillä siihen kuului myös kaksi hyväksikäytön uhria, englantilainen **Peter Saunders** ja irlantilainen **Marie Collins**, ja epätavallisen suuri osuus naisia paavilliseksi komissioksi. Komission työtä kuitenkin haittasi muiden Vatikaanin virastojen hitaus tai haluttomuus yhteistyöhön. Erityisesti Uskonopin kongregaation nihkeys komission ehdottamille toimille aiheutti katkeruutta eräissä jäsenissä. Sen vuoksi siitä erosivat ensimmäisen kolmivuotiskauden aikana Saunders ja Collins. Heidän mielestään paavi itse ei myöskään osoittanut riittävän suurta kiinnostusta komission työtä kohtaan.

Merkittävä vaikutus sen sijaan on ollut komission saksalaisen jesuiittajäsenen **Hans Zollnerin** toiminnalla. Hän on nykyään johtajana Gregoriaanisen yliopiston yhteydessä toimivassa *Centre for Child Protection* -instituutissa ja myös asiantuntijajäsen kuurian Papiston kongregaatiossa, jossa hänellä on mahdollisuus vaikuttaa pappien koulutukseen. Hän kiertää ahkerasti ympäri maailmaa kouluttamassa piispoja ja muita kirkon työntekijöitä kohtaamaan hyväksikäytön uhreja. Zollnerilla on kolme keskeistä tavoitetta. Hän neuvoo heitä kuuntelemaan uhreja ja asettamaan heidän oikeudenmukaisen kohtelunsa etusijalle. Hän taivuttelee piispoja pitämään kiinni sovituista periaatteista ja toimintaohjeista. Kolmanneksi hän kehottaa panostamaan erityistoimenpiteisiin kuten työntekijöiden taustojen tarkistamiseen ja heidän kouluttamiseensa hyväksikäytön torjumiseksi. Zollner on antanut kasvot sille, että katolinen kirkko ottaa nykyään hyväksikäytön torjumisen tosissaan.

Ongelmia kuitenkin kirkossa riittää. Siitä saatiin kouriintuntuva todiste Franciscuksen vieraillessa Chilessä tammikuussa 2018. Hän tapasi silloin myös hyväksikäytön uhreja ja itki heidän kanssaan. Hän kuitenkin hermostui, kun toimittajat kysyivät häneltä, mitä Vatikaani aikoi tehdä hyväksikäytöstä syytetyn chileläisen piispa Juan Barrosin suhteen. Paavi tiuskaisi, että hän piti syytteitä perusteettomina ja uskoisi

vasta, kun näkisi uskottavia todisteita. Tämä purkaus tuli yllätyksenä monille, myös paavin lähimmille työtovereille, ja eräät heistä esittivät kritiikkiä paavia kohtaan julkisesti. Tämä sai paavin miettimään asiaa uudestaan, ja hän lähetti luottomiehensä, maltalaisen arkkipiispa Charles J. Sciclunan tutkimaan asiaa Chileen. Scicluna on eräänlainen Vatikaanin *trouble shooter*, jolla oli merkittävä rooli myös Macielin tutkinnassa. Scicluna tiimeineen haastatteli suurta joukkoa ihmisiä Chiessä ja toimitti paaville 2500-sivuisen raportin. Luettuaan raportin Franciscus tunnusti tehneensä virheen ja uskoneensa vääriä lähteitä. Sitä, että paavi yleensä tunnusti erehtyneensä, pidettiin merkkipaaluna paaviuden historiassa.

Franciscus kutsui Vatikaaniin kolme chileläistä hyväksikäytön uhria ja keskusteli jokaisen kanssa erikseen huhtikuussa. Seuraavaksi vuorossa olivat kaikki Chilen piispat, jotka matkustivat Vatikaaniin toukokuussa. Tapaamisen seurauksena oli, että koko piispakunta tarjoutui eroamaan tehtävistään. Jotkut kommentaattorit pitivät tätä ovelana tapana välttää se, että piispat joutuisivat erotetuksi.

Chilen hyväksikäyttökriisiä ei ole vielä läheskään ratkaistu, sillä uusia vakavia tietoja tihkuu julkisuuteen vähän väliä. Kirkon julkisen kuvan kannalta paavin nöyrää suunnanmuutosta voi pitää hyvin merkittävänä tapahtumana. Se kertoo, että hän on valmis muuttamaan mielensä, jos todisteet antavat siihen aiheita, ja se on myös osoitus siitä, että paavi todella haluaa tehdä parhaansa uhrien auttamiseksi.

Chilen lisäksi suurta julkisuutta ovat saaneet hyväksikäytöstä tai sen peittelystä syytettyjen korkea-arvoisten kirkonmiesten oikeudenkäynnit Australiassa, jossa vedetään varsin tiukkaa oikeudellista linjaa. Se on tähän mennessä ainoa maa, jossa syyettynä on ollut kardinaali. George Pell on kardinaaliutensa lisäksi sikäli merkittävä, että hän on ollut paavi Franciscuksen luottomiehiä ja niin sanottu Vatikaanin finanssitsaari. Hänen mahdollinen tuomionsa päätettäneen tämän vuoden aikana.

Miten kriisi lopulta ratkaistaisiin?

Katolisen kirkon tunnetuimman toisinajattelijan, sveitsiläisen teologian professori **Hans Küngin** mukaan kirkon kriisissä on kyse enemmästä kuin vain hyväksikäyttökandaaleista. Hän puhuu systeemikriisistä. Küngin mukaan kirkolla ei ole tulevaisuutta, jos se yrittää yhä pitää kiinni totuus- ja valtamonopolistaan, ei luovu vihamielisestä asenteestaan seksuaalisuutta ja naisia kohtaan ja torjuu kaikki uudistusvaatimukset. Küngin ajatusten takana on tasaisesti kasvava joukko kirkon jäseniä. Heidän merkittävin yhteenliittymänsä on kansainvälinen *We Are Church* -uudistusliike, joka korostaa maallikoiden roolia kirkon tulevaisuudessa.

Yhtenä tärkeimmistä syistä hyväksikäyttöongelman olemassaoloon on pidetty papiston pakkoselibaattia. Se ei ole ainoa syy, ja monessa tapauksessa aivan toiset syyt ovat varmasti tärkeämpiä, mutta papiston ja teologien keskuudessa paineet selibaatin muuttamiseksi vapaaehtoiseksi kasvavat. Yhdysvalloissa pappien seksuaalista kehitystä, selibaattia ja sen noudattamiseen liittyviä ongelmia syvällisesti tutkinut **Richard Sipe** osoitti 1990 muun muassa, että katolisista papeista noudatti selibaattia alle 60%. Sipe haastatteli 1 500 pappia vuosina 1960–1985. Hänen tutkimuksensa mukaan alaikäisten kanssa oli seksuaalisesti tekemisissä noin 6%. Aiemmin mainittu John Jay Collegen tutkimus, jonka mukaan alaikäisiä oli käyttänyt hyväkseen 4–5% kaikista Yhdysvaltain katolisista papeista 1950–2002, on huomattavan lähellä Sipen lukua.

Yksittäiset piispat ovat varsinkin Euroopassa antaneet tukensa selibaatin poistosta keskustelemiselle. Saksassa 144 tärkeissä asemissa olevaa katolista teologia allekirjoitti keväällä 2011 julistuksen, jossa vaadittiin kirkkoon laajoja uudistuksia, muun muassa pakkoselibaatin poistoa ja naisten vihkimistä papeiksi. Ne ovat heidän mukaansa tarpeen, jotta hyväksikäyttökriisin aiheuttama suuri jäsenkato ja pappispula saadaan hoidetuksi.

Aiheesta syvemmin aiemmissa Vartijan numeroissa:

Mikko Ketola, Belgian katolisuuden suuri hyväksikäyttökriisi. Vartija 5–6/2014.

Mikko Ketola, Irlannin katolisuuden hyväksikäyttökriisi. Vartija 4/2011.

Reformaatio 500+1

Matti Heiliö

Merkkivuosi meni mutta toivon, että teema ei heti unohdu. Muistutan jatkuvan uudistumisen, myös terveellisen kriittisyyden tärkeydestä. Vuoden ”Reformaatio 500+1” teemaksi sopisi yleisempi uskontokeskustelu ja kristinuskon kolmas vuosituhat. Paavalin puheista luemme ”...koetelkaa kaikki, pitäkää se, mikä hyvää on” (1. Tess. 5:21). Saamme myös kehotuksen harjoittaa ymmärrystä ja harkintaa, että ”osaisitte erottaa mikä on tärkeää” (Fil. 1:10).

Ajallemme ovat ominaisia näkemyserot kirkon ja erilaisten kuppikuntien, muiden muassa herätysliikkeiden välillä sekä laaja autio vyöhyke, joka erottaa akateemisen teologian ja Vartijan edustaman pohtivan teologisen keskustelun ja toisaalta fundamentalistisen tosiuskovaisuuden ryhmittymät. Vilkkaampi ja suorapuheisempi yhteys oli voisi virkistää seurakuntien nuupahtanutta elämää.

Jatkuvan reformaation ja maailmanlaajuisen uskontokeskustelun tärkeyttä alleviivaa Katolisen kirkon tilanne, jota kuvaa Matti Myllykosken erinomainen artikkeli Gianluigi Nuzzin kirjasta. Tunnen sympatiaa Katolisen kirkon rivijäseniä – monet tuttaviani – kohtaan. On riemukkaan hämmentävää tuntea millainen veljeyden ja yhteisyyden tunne voi syntyä sivistyneesti maallistuneiden ja opin nippeleihin tympääntyneiden katolisten ja protestanttisten kristittyjen välille. Nasaretin kiehtovaan persoonaan liittyvä heimotunne riittää. Vaikka olen toista mieltä isosta oppipaketista paavin viran teologiasta Marian palvontaan, toivon lämpimästi terveyttä ja menestystä veli Franciscukselle. Hän voisi onnistuessaan olla maailmanlaajuisen uskontokeskustelun, ”globaalireformaation”, tärkeä promoottori. Kristinuskon yhteisön – ja oikeastaan myös juutalaisuuden – läpäisemä oleellinen jakolinja kulkee historiaa ja tutkimusta vähättelevän raamattunäkemyksen ja toisaalta jatkuvasti uudistuvan, tutkivan ja pohtivan reformaation ajatuksen välillä. Yksi

kristinuskon ainutlaatuinen piirre on, että uskontomme kirjalliset aarteet myönnetään ihmisen kirjoittamiksi, jolloin niitä voidaan tutkia, sijoittaa syntyhistoriansa kehykseen, vertailla käännöksiä jne. Tämä on täysin toinen asetelma kuin vaikka islamin Koraani, jonka katsotaan tulleen maan päälle yliluonnollisen ilmestyksen saneluna, jolloin ns. alkuperäinen Koraani on koskematon, sitä ei voi periaatteessa kääntää – ainoastaan resitoida ja tulkita.

Kristinuskon piirissä on mahdollista kukoistaa Raamatun tutkimus, historiatieteen, kielitieteen, kulttuuriantropologian työvälinein. Ikävä vain, että kristinuskon piirissä vaikuttaa voimia, jotka halveksivat ja jopa demonisoivat sellaista tutkimusta, joka analysoi Raamatun jakeita kriittisen hermeneutiikan kehyksessä. Tiedän sohvani muurahaispesää mutta olen sitä mieltä, että raamatullisuudesta uhoavien kuppikuntien olisi syytä pohtia pyhien kirjoitusten vääristyneen palvonnan vaaraa. Jos kirjoitukset irrotetaan syntyajankansa kehyksestä ja kielletään ihmisyyden vaikutukset, tuloksena on jakeiden ylitulkintaa, suvaitsemattomuutta, julmuutta. Kirkollisen keskustelun puheenvuoroja hallitsee kumminkin, kuten tavallista, suuri hätä Raamatun jakeiden erehtymättömyydestä. Erään suljetun verkkofoorumin taannoisessa raamattunäkemyksiä koskevassa ajatuksenvaihdossa ollut nimimerkin puheenvuoro on kuvaava:

”Vilpittömälle ja Jumalaa pelkäävälle kristitylle taas ei ole ollenkaan vieras ajatus siitä, että Jumalan sanaa pidetään erehtymättömänä, Pyhän Hengen inspiroimana ja kokonaan Jumalan sanana. Se on itsestäänselvyys, jonka tunnustamisesta voidaan jopa nähdä ero oikeitten uskovaisten ja valhekristittyjen välillä: sanon vielä: Yksikään Jumalan Hengestä syntynyt ei kiellä koko Raamatun olevan kannesta kanteen erehtymätöntä Jumalan sanaa. Liberaalisuskoisuudelle tämä on vieras ajatus mutta kristillisyyden perustuu juuri Jumalan sanaan, Pyhään Raamattuun enkä usko, että yksikään todellinen uskovainen koskaan saattaa kieltää, epäillä, asettaa kyseenalaiseksi yhtäkään Raamatun jakeita.”

Moititun liberaaliuskon tahra on myös Jeesuksen sanoman väitetty kaventuminen ”vain” eettiseksi julistukseksi. Saman kirjoittajan viestissä yllätyin väitteestä, että kristinuskon humaani eettinen ydin, kultainen sääntö ja rakkauden kaksoiskäskeä ovatkin ”*naivia maailmansyleilyä*” ja kristinuskon ”*siirappi-ydin*”.

Maailma sairastaa ja örveltää. Etiikan pelikirjaa totisesti kaivattaisiin. Oireina vaikkapa valtaapitävien sikailu, rellestyksen eetos duunareista julkisuuden idoleihin tai kansankellokkaiden leikit mitä oudompina tosineen perversioiden parissa. Suvaitsemattomuus vieraita kulttuureja ja muukalaisia kohtaan, valhemedia, vihapuhe ja trollaus leviävät epidemian lailla. Itsekkyuden ja ahneuden seurauksena eriarvoisuuden kasvu ja ympäristön kärsimys kerskakulutuksen alla. Kristillisen etiikan uudistavaa julistusta tarvittaisiin eheämmän ihmisyyden ja terveemmän kulttuurin ravinteeksi. Ei hurmostrippejä vaan kohtuullista tolkun elämää ja lähimmäisen huomioon ottamista. Tässä voisi olla kristinuskon globaali työnäky. Vuorisaarnan etiikka, tuo kristinuskon ”siirappi-ydin” voisi edelleen olla rautainen asia, joka saisi täyttää kirkkoja ja stadioneja rock-hemmojen mittakaavassa. Aiheesta lisää artikkelissani ”Halkeaako kirkko?” (mattiheilio.fi).

Näen tässä kristillistä kirkkoa haavoittavan jakolinjan ja Vapahtajan perinnön turhentamisen. Raamatun luennassa tasapainoillaan kirjaimellisten ja vertauskuvallisten ymmärrystapojen kesken. On hupaisaa millaisiin monimutkaisiin spekulatioihin ja logiikan kuperkeikkoihin turvaudutaan, kun yritetään sovittaa Raamatun ehdottoman erehtymättömyyden väittämä yhteen arkipäiväisen jokamiehen kokemuksen kanssa. Raamatun arvovalta, painavuus, merkitys ja voima kristillisen maailmankatsomuksen ravintoastiana tulisi parhaiten pelastetuksi, jos Jeesuksen sanoman seuraajat rohkaistuvat ottamaan vakavasti Raamatun historiallisuuden ja vuosituhansien kulttuurin vaikutukset.

Jatkuvan reformaation hengessä on oikein myös paneutua kriittisesti 500 vuoden takaisen kiistan molempien (oikeammin kaikkien) osapuolten tekosiin. Paavin kirkon rappio ja siten reformaation oikeutus tunnustetaan laajasti, myös katolisessa kirkossa.

Tasapuolisuuden vuoksi on arvioitava myös reformaattoreiden (Luther, Zwingli, Calvin, jne.) tekemisiä. Tunnettu murahdus saatanan tunareista ei osu tässäkään ihan harhaan, vaikka hyvän tarkoituksen perässä oltiin ja ilmeisen oikeaa asiaa ajettiin. On uskallettava tarpeen mukaan arvostella mitä Calvin ja myös Luther ovat edustaneet ja kirjoittaneet. Suositan tutustumista kahteen dokumenttiin, joiden uskoisin puhuttelevan. Teologinen aikakauskirja 4/2017 julkaisi huolelliseen tutkimukseen perustuvan Matti Myllykosken artikkelin ”Reformaatio, väkivalta ja omatunto: Jean Calvinin ja Sebastian Castellion kirjallinen sota vuodelta 1554”. Kirjoitus tarjoaa järkyttävän ajankuvan reformaation ajan kirkollisesta elämästä. Varsinainen kohde on Lutherin aikalainen, reformaattori Jean Calvin, mutta 500 vuotta taaksepäin katsottaessa näemme jopa rumien vääryyksien rehottavan protestanttisen uskomme isojen nimien ajattelussa.

Toinen kepeämpi, mutta herkullisen opettavainen dokumentti on Perttu Häkkisen radiodokumentti <https://areena.yle.fi/1-4017566>. Siinä mm ilmenee sattuvasti, miten tosiuskovaisuuden piirissä voidaan olla ”jumalapäissään” siinä missä ryhdin puuttuessa toisessa kodissa hillutaan ”humalapäissään”. Vuoden aluksi pari terveellistä sitaattia. ”Voi teitä, kirjanoppineet ja fariseukset, te ulkokullatut, kun te annatte kymmenykset mintuista ja tulleistä ja kuminoista, mutta jätätte sikseen sen, mikä laissa on tärkeintä: oikeuden ja laupeuden ja uskollisuuden!” (Matt 22: 23) ”Jerusalem, Jerusalem, sinä, joka tapat profeetat ja kivität ne, jotka ovat sinun tykösi lähetetyt.” (Matt 22:37) Tämän ajan kivitystuomiot voivat tapahtua vaikka haukkumalla raamattututkijoita, lipilaari-teologiaa tai naispappeja.



Uhkaako katolinen salaliitto luterilaista Suomea?

Uusimmassa teologian opiskelijoiden Kyyhkynen-lehdessä sen päätoimittaja Viljami Haavisto, joka on katolilainen, kirjoittaa saamastaan tyllystä palautteesta, joka liittyy nimenomaan hänen katolisuuteensa. Palautteen antajat ovat ihmetelleet, kuinka hän voi katolilaisena toimia päätoimittajana ”luterilaisessa lehdessä”. Häntä on kehoitettu pitäytymään omissa uskonnollisissa piireissään ja olemaan riehumatta ”meidän maillamme”. Paavi on näiden viestittelijöiden mielestä tietenkin antikristus ja koko katolinen kirkko saatanasta. Huolestuneet tahot ovat lisäksi ilmaisseet pelkonsa, että katolilaiset ovat kaappaamassa koko teologisen tiedekunnan.

Ei ole yllätys, että tällaisia mielipiteitä Suomessa esiintyy. Antikatolisuuden perintö on niin vahva, että se ei ole voinut kokonaan kadota, vaikka se on kyllä lientynyt 1960-luvulta lähtien. Ei ole yllättävää sekään, jos joidenkin teologian opiskelijoiden piiristä löytyy tällaisia näkemyksiä. Konservatiivisiin luterilaisiin näkemyksiin on tavannut liittyä syvä epäluulo muita kirkkokuntia ja uskontoja kohtaan. Ekumenia? –

Ei kiitos, emme halua paavin johtamaa maailmankirkkoa, joka pakottaa kaikki kristityt uskomaan katoliset heresiat tosiksi. Varsinkin viidesläisyyden piirissä tällaiset fantasiat (tai painajaiset) ovat olleet kuranttia tavaraa.

Tämä on yksi näkökulma katolisen kirkon julkiseen kuvaan tai mielikuviin, joita ihmisillä siitä on. Joillakin tahoilla se nähdään perkeleellisenä juonittelijana, joka ilman mitään häpyä pyrkii vaikkapa kaappaamaan teologisen tiedekunnan ja turmelemaan koko luterilaisen Suomen. Kuka tahansa järkevä ihminen ymmärtää, että tällaiset syytökset ovat tyypillisiä salaliittoajattelun tuotteita eikä niitä pidä ottaa vakavasti. Mutta kun ne osuvat omalle kohdalle, ne tietenkin ensi alkuun masentavat. Koko Kyyhkysen toimituskunta on hienolla tavalla antanut tukensa päätoimittaja Haavistolle, joka toivottavasti saa vastaisuudessa jatkaa työtään ilman tyhjöpäisiä protesteja.

Epäluulo katolista kirkkoa kohtaan teologiipiireissä on vanha tuttu juttu. Hyvä historiallinen esimerkki siitä on professori Aarre Lauhan kirjoittama juttu Kyyhkysessä vuonna 1959. Lauha toimi tuolloin myös Kotimaa-lehden päätoimittajana. Vatikaanin II konsiilin koolle kutsuminen antoi tuolloin Lauhalle tilaisuuden kiinnittää huomiota ”katolisen propagandan” pahaenteiseltä tuntuneeseen lisääntymiseen Suomessa. Se oli ilmentynyt muun muassa dominikaanien näkyvänä läsnäolona Helsingin kaduilla. Lauha ei sentään uskonut, että ”Rooma” elättelisi kuvitelmia Suomen kansan nopeasta siirtymisestä paavin alaisuuteen. Sen sijaan hän totesi, että ”Roomalla on aikaa”. Hänen nähdäkseen paavin tavoitteena oli vähitellen häivyttää suomalaisten mielestä vanhat epäluulot katolisuutta kohtaan. Tulevat sukupolvet voisivat sitten tehdä ”Ultima Thulesta” jälleen Rooman kirkkoprovinssin.

Lauhan esittämät näkemykset eivät olleet erityisen poikkeuksellisia tuon ajan suomalaisten kirkonmiesten keskuudessa. Piisapakunnassa huolestuttiin katolisen kirkon etenemisestä jopa niin paljon, että piispainkokous teetti 1950-luvun lopussa salaisen selvityksen katolisten käännynnäisten määrästä. Huoli osoittautui aivan ylimitoitetuksi, ja valmistuneesta raportista oli vaikeaa löytää todellisia syitä

hätääntymiseen. Tutkimuksesta on Antti Laine kirjoittanut artikkelin Teologisessa Aikakauskirjassa vuonna 2009.

Väitetty osallisuus mitä synkimpiin salaliittoihin on yksi juonne, joka aina välillä sävyttää katolisen kirkon julkista kuvaa. Dan Brown onnistui romaanillaan Da Vinci -koodi luomaan suureen yleisöön tehokkaasti vetoavan salaliittokudelman ja tekemään siinä sivussa konnan rooliin asetetusta katolisesta Opus Dei -järjestöstä maailmankuulun. Kirjan ja siitä tehdyn elokuvan suosiota ei haitannut, vaikka kaikki faktat eivät olleetkaan kohdallaan. Opus Dei oli aluksi pahoillaan siitä, millaiseksi Brown sen kirjassaan kuvasi, mutta on ehkä loppujen lopuksi onnistunut hyötymään kirjan tuomasta julkisuudesta.

Stimulus

Vartija N:o 2/2018

V. 1888 perustettu riippumaton aikakauslehti
130. vuosikerta

Julkaisija:

Vartija-aikakauslehden kannatusyhdistys r.y. (riippumaton yhdistys)

ISSN 0782-033X

www.vartija-lehti.fi

toimitus@vartija-lehti.fi

Päätoimittajat:

(vastaava)

Matti Myllykoski

Isonnevantie 41 A 9

00320 Helsinki

p. 050-3182453

matti.myllykoski@helsinki.fi

Mikko Ketola

Kirkkohistorian laitos

PL 33, 00014 Helsingin yliopisto

p. (09) 19122055

mikko.ketola@helsinki.fi

Vartijan kannatusyhdistyksen jäsenyys vuodelle 2018

Vartijan tukijäsen saa kaikki lehden numerot ja e-kirjat välittömästi niiden ilmestyttyä pdf-tiedostoina sähköpostiinsa. Lisäksi hän saa toimituksen uutiskirjeen ja kutsuja kiinnostaviin lukijatapaamisiin. Lehden nettisivulle uudet numerot ilmestyvät kaikkien luettaviksi pari kuukautta myöhemmin. Lukijatapaamisista tiedotetaan vain lehden tukijoille.

Vapaaehtoinen tukijäsenmaksu 20 € (opiskelijat ja työttömät 10 €) yhtä lukijaa kohden vuodelle 2017 maksetaan lehden tilille Danske Bank FI56 8146 9710 2048 59. Viestitilaan maksaja merkitsee e-lehden ja e-kirjojen saajan tai saajien sähköpostiosoitteen ja varmuuden vuoksi myös puhelinnumeron. Maksaja saa välittömästi tiedon lehden julkaisemisesta Vartijan nettisivulla. Lisätietoja asiasta antaa matti.myllykoski@helsinki.fi

Toimitusneuvosto

Suvi Kava, Salla Ranta, Mikko Ketola, Matti Myllykoski.

Vinjettikuvat: Anssi Rauhala